

SIRIUS OPRECHT

EDITIE 03 MEI 2020

RECHT IN CRISIS

COLOFON

Oprecht is het verenigingsblad van studievereniging Sirius binnen het Utrecht Law College. De Oprecht wordt geschreven door een actieve commissie van zeven leden.

Heb je reacties naar aanleiding van deze editie of heb je ideeën voor een volgende Oprecht? Laat het dan weten aan de redactie.

Jaargang 15, nummer 3

Fysieke en digitale uitgave, verspreide oplage 75

Hoofdredactie
Arjan Boot

Redactie
Sophie van Bergen, Arjan Boot, Luca Fokker, Nick de Hek,
Bente de Leeuw, Sam Visser en Maaïke Zuurmond

Vormgeving
Bente de Leeuw

Met speciale dank aan:
Selinde Box-Boom, Esra Beelen, Willem Röell, Niels Pannevis
en de fotocommissie

SIRIUS XV

INHOUD

5		Voorwoord
6		Redactie
8		De wondere wereld achter crowdfunding
12	Donkere wolken boven de economie, here we go again?	
16		Interview met Willem Roëll
20	Nood breekt wet, maar breekt nood ook de democratische rechtsstaat?	
26		Contracten in tijden van corona
28		Interview met Niels Pannevis
32		Mensenrechten en de coronacrisis
36		Digitalisering van de rechtspraak
40	De rechtstaat onder druk: problemen in de sociale advocatuur	
44	Schadevergoeding bij natuurrampen door klimaatverandering	
48		Hoog (verraad) tijdens de Tweede Wereldoorlog
50		Eten bij Esra Beelen
52		Quarantainetips
55		Sirius puzzel

VOORWOORD

Beste lezer,

Het is alweer mei en de laatste periode van dit studiejaar is aangebroken. Heel voorzichtig kijken we vooruit naar de vakantie, alhoewel die niet hetzelfde zal zijn als andere jaren. Normaal zouden we nu de vrijheid vieren op bevrijdingsfestivals of genieten van de eerste zomerse dagen op een terrasje. Samen zijn en genieten van de gezelligheid. Helaas moeten we het nog even volhouden om in de anderhalve meter-samenleving te leven, zodat we elkaar hopelijk snel en gezond weer kunnen treffen.

Tot die tijd probeert de Oprecht-commissie de afstand met jou als lezer te verkleinen. Daarom ligt er voor je neus een extra dikke én fysieke editie van ons verenigingsblad, speciaal bij jou thuisbezorgd. Zo brengen we Sirius toch een beetje bij je in huis. De derde versie van dit jaar heeft een toepasselijk thema bij deze tijd: het recht in crisis.

Zoals je waarschijnlijk al had verwacht, is het onderwerp gerelateerd aan het coronavirus. Op juridisch vlak gebeurt er immers genoeg op dit moment, bijvoorbeeld op het vlak van mensenrechten. Mogen deze beperkt worden in de bestrijding van een pandemie? Bovendien kijken we naar de gevolgen voor het coronavirus op het vlak van het verbintenissenrecht. En wat betekent de omstreden noodwet van Orbán voor de democratische rechtsstaat in Hongarije? Al deze vragen worden beantwoord in deze editie.

Daarnaast kan je veel artikelen vinden over andere crisissituaties. Zo wordt het oorlogsrecht besproken aan de hand van Nazi-Duitsland in de Tweede Wereldoorlog. Ook kijken we naar de gevolgen van klimaatverandering en daaruit volgende schade. Is deze schade te verhalen bij de overheid? Bovendien kan je lezen over economische crises en een onderdeel van de rechtsspraak dat in crisis is: de sociale advocatuur.

Los van deze inhoudelijke stukken, valt er ook genoeg vermaak te vinden in deze Oprecht. Lees bijvoorbeeld de quarantainetips van onze commissie, of blader naar een verslag van een picknick in de anderhalve meter-samenleving om een derdejaars Siri beter te leren kennen. Tenslotte hebben we een heuse Sirius-kruiswoordpuzzel gemaakt. Kortom, genoeg te lezen en te beleven om deze maand door te komen!

Bij deze wil ik mijn grote dank uitspreken voor de redactieleden en bestuurscoördinator Sophie van Bergen. Alleen met hun extra inzet was het mogelijk om deze dikke editie voor jou te maken.

Veel leesplezier gewenst!

Arjan Boot
Hoofdredacteur Oprecht

REDACTIE

ARJAN BOOT - TWEEDE-
JAARS - HOOFDREDACTEUR

NICK DE HEK - DERDEJAARS
- REDACTEUR

MAAIKE ZUURMOND -
EERSTEJAARS - REDACTEUR

LUCA FOKKER - EERSTE-
JAARS - REDACTEUR

SAM VISSER - EERSTEJAARS
- REDACTEUR

BENTE DE LEEUW - TWEED-
EJAARS - VORMGEVING

SOPHIE VAN BERGEN -
DERDEJAARS - BESTUUR-
SCOÖRDINATOR

DE WONDERE WERELD ACHTER CROWDFUNDING

DOOR: LUCA FOKKER

De COVID-19 (Coronavirus) krantenkoppen komen inmiddels onze neus uit. Daarom gaan we het nu niet hebben over het virus zelf, maar over een van de vele gevolgen hiervan; het opkomende “crowdfunding”.

Misschien heb je het in je omgeving al gezien: een bedrijf dat beweert binnenkort failliet te gaan, maar dat nog hoopt op een laatste lichtpuntje. “Alleen met uw hulp kunnen we deze moeilijke tijd doorkomen met ons prachtige bedrijf. Doneer nu!” Op deze manier springt zo’n bedrijf mooi in op het medelijden van jou en mij. We verwachten dat al ons gedoneerde geld rechtstreeks bij de crowdfundingstarter terechtkomt, maar helaas is dit bijna nooit het geval.

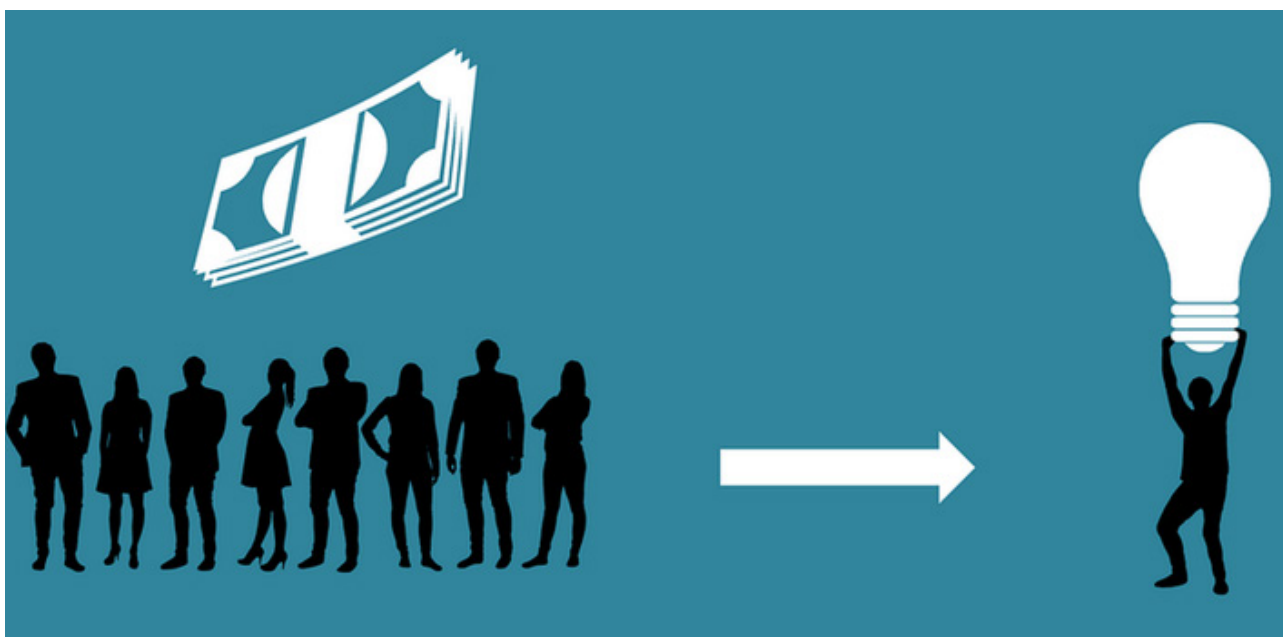
Daarnaast is het heel makkelijk voor een bedrijf om een deel van dat opgebrachte geld voor de persoonlijke bestedingen van de baas te gebruiken, “omdat het bedrijf niet goed loopt.” Natuurlijk hebben lang niet alle ondernemers deze mindset en gelukkig speelt bij het overgrote deel wel een

moreel besef mee. Maar welke verborgen zaken spelen een rol achter de schermen bij crowdfunding?

Geven en nemen

Voordat we verder ingaan op deze interessante vraag, moeten we eerst voor onszelf duidelijk maken wat crowdfunding nu precies is.

Crowdfunding kan door particulieren of zakelijke ondernemers worden gedaan. Zij vragen aan zo veel mogelijk mensen kapitaal in geld als investering in (meestal) hun idee, doel of bedrijf. Bij bepaalde vormen van crowdfunding verwachten mensen enig vermogen terug voor hun investeringen in deze ideeën, doelen of bedrijven, zoals de vormen van Eigen vermogen, Vreemd

vermogen of Tegenprestatie. Bij deze drie vormen hebben investeerders recht op enige tegenprestatie. Het ligt er natuurlijk ook aan wat er tussen partijen is afgesproken en de grootte van de tegenprestatie hangt meestal af van de winst. Tegenprestaties zijn echter afwezig bij de laatste, misschien wel bekendste vorm; die van Donatie. Het enige waar een persoon, die aan crowdfunding doet, dan mee te maken zal krijgen, zijn de wetten van het schenkingsrecht.

Crowdfunding is de afgelopen jaren steeds groter geworden. In 2014 begon het jaarlijkse totaalbedrag dat iedereen in Nederland door middel van crowdfunding ophaalt met 64 miljoen euro. Dat bedrag verdubbelde het jaar erop en is uiteindelijk gestegen naar 424 miljoen euro in 2019.

Toezichtloze crowdfunding

“Als alternatieve kredietverleners zoals hedgefondsen en crowdfunders groot worden, is ook daar regulering nodig,” zoals Ralph Hamers, bestuurslid van de Nederlandse Vereniging van Banken, zei tijdens een persconferentie. Hamers heeft de angst dat crowdfunding een vorm van investering is die te snel groeit in de maatschappij zonder dat hier toezicht op is, terwijl banken zich aan steeds meer regeltjes moeten houden als het gaat om investeren.

Een startende onderneming die geld nodig heeft, gaat bijvoorbeeld eerst naar de bank. Die bank, die zich moet houden aan de vele regels, zegt dat hij de investering te risicovol vindt en wil geen geld vrijmaken voor deze arme onderneming. Vervolgens gaat zo'n beginnende ondernemer naar de investeerders, die ook geen toekomst zien in dit plan, om vervolgens te belanden bij crowdfunding.

Tot op heden zitten er geen regeltjes vast aan particuliere crowdfunding. Dit bedrijfje kan dus nu zijn eigen regels en afspraken maken binnen deze crowdfunding en kan met een mooie voorstelling particulieren overhalen tot donaties of particuliere investeringen. Volgens Hamers is dit vaak een valstrik voor deze particulieren, omdat zij de risico's niet (kunnen) inzien die ook nog eens flink hoog zijn, doordat het tweemaal eerder is afgewezen. Hierdoor is de kans groot dat deze particulieren hun geld verliezen vanwege een failliet van dat bedrijfje.

En als zo'n bedrijf eenmaal geld in handen heeft van particuliere investeerders of donateurs, betekent dat nog niet dat het gehele opgehaalde bedrag naar het crowdfundingproject gaat. Er gaat hoe dan ook eerst een deel van het opgehaalde geld naar het crowdfundingplatform.

GoFundMe is bijvoorbeeld zo'n platform die reclame maakt voor hun vergoeding van 0% van het donatiebedrag voor persoonlijke campagnes. Als je wat verder klikt op hun site, zie je echter dat er wel transactiekosten aan te pas komen van 2,9% (+ 0,25 euro per donatie). Als een bedrijf dus 500 donateurs bij elkaar heeft weten te sprokkelen, die allemaal 10 euro doneren (dus een totaal van 5000 euro), dan krijgt GoFundMe 270 euro. En dit is een voorbeeld met slechts één bedrijf. Wereldwijd zijn er jaarlijks vele honderdduizenden bedrijven die crowdfundingacties starten via GoFundMe.

Is er al sprake van een oplossing?

Er is door middel van de Wet op financieel toezicht (Wft) in Nederland wel geprobeerd om de oneerlijke aspecten van crowdfunding tegen te gaan. Hierin staan vooral

DE WONDERE WERELD

ACHTER CROWDFUNDING

voorschriften om de geschiktheid en betrouwbaarheid van crowdfundingprojecten te verbeteren. Deze voorschriften komen sterk overeen met de instructies van de Autoriteit Financiële Markten (AFM). Twee belangrijke eisen van het AFM zijn het openbaar maken van het maximumbedrag waarvoor de geldgever via crowdfunding mag investeren en het afnemen van een investeerderstoets, waardoor geldgevers kunnen zien of de investering verstandig is.

Als een bedrijf aan de crowdfundingvormen van Eigen vermogen of Vreemd vermogen doet, dan dient het bedrijf voor deze crowdfunding ingeschreven te worden in het openbaar register op de website van het AFM. Bij de vormen Donatie en Tegenprestatie is inschrijving in de openbare registers niet vereist.

Het blijft echter de vraag of zulke richtlijnen van het AFM de oplichtingspraktijken daadwerkelijk tegengaan. Het AFM heeft namelijk op hun eigen site gezet dat ze geen toezicht houden op de vormen Donatie en Tegenprestatie. Dit betekent dat bedrijven met crowdfundingacties van de laatste twee vormen in feite nog steeds vrij spel hebben op het gebied van regels maken voor hun specifieke crowdfunding.

Niet of, maar wanneer

Natuurlijk kunnen mensen ook uit de goedheid van hun hart vrijwillig willen doneren aan hun geliefden die een crowdfundingactie zijn gestart. Mensen hoeven ook niet altijd een tegenprestatie terug te verwachten en het fenomeen 'geven' brengt vaak een goed gevoel met zich mee. De investeringen via crowdfunding zijn de afgelopen jaren al-

leen maar aan het stijgen en het ziet er niet naar uit dat daar enige halt in komt. Om dat niet uit de klauwen te laten lopen, zullen er automatisch reguleringen volgen door de overheid. Het is dus niet de vraag of crowdfunding betrouwbaarder en overzichtelijker gaat worden, maar wanneer.

En deze "wanneer-vraag" is kortgeleden beantwoord. Op 19 december 2019 is in een persbericht gemeld dat er een politiek akkoord op tafel ligt binnen de Europese Commissie om de kans op succes met crowdfunding te vergroten door middel van een crowdfundinglicentie. Zo'n licentie zal er voor zorgen dat de regels rondom crowdfunding grensoverschrijdend geharmoniseerd worden, waardoor bedrijven een groter bereik zullen behalen. Als de definitieve goedkeuring van het Europees Parlement en de Raad plaats heeft gevonden, komt er uiterst waarschijnlijk een nieuwe crowdfundingwet in 2021.

Bronnen:

- Cor de Horde, 'Banken waarschuwen voor risico's crowdfunding', fd.nl.
- Bert Wams, 'Wat is crowdfunding?', kvk.
- Yoeri Vugts en Daniël Verlaan, 'Crowdfunding of oplichting?', rtlnieuws.nl.
- 'Hoe gevaarlijk is crowdfunding?', RTLZ, YouTube.
- 'Crowdfunding: stand van zaken en de Europese Crowdfundingverordening #2', ictrecht.nl.
- 'Wanneer heeft u een vergunning nodig voor crowdfunding?', afm.nl.
- 'GoFundMe Fees', support.gofundme.com.
- 'Flinke stijging in aantal online donaties in Nederland', emerge.nl.
- Daniel Ferrie, 'Capital Markets Union and Fintech: Commission welcomes political agreement to boost crowdfunding in the EU', European Commission, ec.europa.eu.

DONKERE WOLKEN BOVEN DE ECONOMIE, HERE WE GO AGAIN?

DOOR: SAM VISSER

Ook al waren jij en ik nog schattige basisschoolkindjes toen de financiële crisis van 2008 uitbrak, zowel de praktische gevolgen als de invloed op het publieke sentiment waren nog jaren voelbaar. De zwaarte van de gevolgen van de recessie zit bij de oudere generaties al helemaal in het bewustzijn gegraveerd en het staat nog vers in het collectieve geheugen. In reactie op de crisis van 2008 is het raamwerk van regulering van financiële markten daarom flink uitgebreid met als credo ‘never again!’. Door de corona pandemie hangen er –ondanks de verbeterde luchtkwaliteit- echter opnieuw donkere wolken boven de financiële sector en de reële economie.

Is het pakket aan post-2008 regelgeving geslaagd in zijn doel van stabiliteit van de financiële sector en het heeft in het verlengde daarvan ervoor gezorgd dat we niet beter bestand hadden kunnen zijn tegen de economische gevolgen van het coronavirus? Of is de pandemie een trigger die laat zien dat onze economie - als een fragiel kaartenhuis- sowieso al op instorten stond?

Om in een kort artikel als deze een klein beetje licht te schijnen op deze complexe vragen, zal eerst aandacht worden besteed aan de ontwikkeling van het financieel toezichtrecht sinds de crisis (moet ik al zeggen, ‘de vorige crisis’?). Vervolgens wordt er ingegaan op de (in)stabiliteit van de economie voorafgaand aan de pandemie.

Post-crisis regulering van de financiële sector

Guido Roth, partner bij financieelrechtelijk nichekantoor Finnius, schrijft in een vermakelijke blog over zijn herinneringen aan het werken bij de rechtsvoorganger van de AFM* in de jaren ‘90:

“Er werd sowieso niet gehandhaafd. Als je

handelde zonder voorwetenschap was dat vooral dom. Die tijd dus. Het blijft fascinerend hoe het vervolgens in nog geen kwart eeuw volledig uit de pan kon rijzen, zeker in het perspectief van een eeuwenlange traditie van zelfregulering. (...) Niet onlogisch gelet op de diverse (internationale) crises die ons in de voorbije decennia hebben geteisterd, hoewel de vraag is of de slinger niet te ver is doorgeslagen.”(1)

Roth’s anekdote is exemplarisch voor de ontwikkeling van het financieel toezichtrecht. Hoewel er vóór de crisis zeker al regulering bestond, is dit na de crisis explosief toegenomen. Er kwamen nieuwe toezichthouders bij en hun taken werden uitgebreid. Samenwerking tussen financiële instellingen en toezichthouders op Europese schaal en harmonisering van het financieel toezichtrecht binnen Europa werden prioriteiten. De nieuwe wetten en richtlijnen zagen grof ingedeeld toe op drie thema’s: prudentieel toezicht, nieuwe regelingen met betrekking tot resolutie en een beoogde gedragsverandering van financiële instellingen.

Het prudentieel toezicht heeft betrekking op

de stabiliteit van een financiële onderneming. Zo zijn er tal van aanvullende eisen gekomen met betrekking tot kapitaalbuffers, liquiditeit en risicomanagement. Ook is het depositogarantiestelsel* ingevoerd.

Na de crisis werd het ook duidelijk dat het belangrijk was dat er een goed plan de campagne is voor als een bank ondanks de strengere kapitaaleisen toch omvalt. Uit deze gedachte sproten de nieuwe regels omtrent de resolutie van banken voort. Dat banken tijdens de crisis gered moesten worden met geld van de belastingbetaler had immers een bittere nasmaak achtergelaten bij de bevolking.

De gewenste gedragsverandering heeft betrekking op zowel een cultuurverandering binnen ondernemingen als hun handelen op de financiële markten. Nieuwe wetgeving moest ervoor zorgen dat onnodige risico's voortaan vermijd werden en dat het belang van de klant centraal kwam te staan in plaats van opgeofferd te worden in de jacht naar winst en bonussen. Zo zou de financiële sector ook weer het vertrouwen van de burgers voor zich winnen, wat het financiële systeem ten goede zou komen.

Deze doelstellingen hebben een flink pakket aan veranderingen in het financieel toezichtrecht tot stand gebracht, zo merkte ook Roths familie:

“Je probeert dat tot een minimum te beperken, maar als ik het thuis over mijn werk heb zijn het welwillende maar toch vooral glazige blikken die mij ten deel vallen. Met de AFM en DNB zijn ze bekend, met de CBCS en de CBA ook nog, maar bij ESMA of

EIOPA haken ze af. Zo ook bij de Wft, Wwft, Wtt, om het nog maar niet te hebben over MAR, MiFID, EMIR en, mijn eigen (nationale) favoriet, het Bbbfs. En het is natuurlijk ook een hinderlijke vorm van jargon al die op elkaar lijkende afkortingen. Je ziet ze denken: ach, als hij er zelf maar lol in heeft.”
* zie onderaan dit artikel een uitleg van de afkortingen.

Ook Roth vraagt zich echter af of de nieuwe wetgeving zijn doelen behaalt: “De vraag die nog niet hardop gesteld lijkt te mogen worden, is die naar de effectiviteit van deze sterk toegenomen regeldruk.” Het is natuurlijk lastig meetbaar of alle nieuwe regelgeving waarlijk een vergaande stabilisering van de financiële sector tot gevolg heeft gehad.

De toespraak van Kerstin af Jochnick (lid van het bestuur van toezichthouders van de ECB*) op de ISDA* conferentie van 3 maart 2020 genaamd “EU Banking Reforms: Crossing the ‘t’s’ and dotting the ‘i’s’ – Current & Future Priorities for Europe” (2) straalt in ieder geval tevredenheid uit over de progressie die sinds de crisis van 2008

DONKERE WOLKEN BOVEN DE ECONOMIE, HERE WE GO AGAIN?

gemaakt is. Volgens hem is het aankomende Basel III akkoord een belichaming van de lessen die zijn geleerd van de crisis en zijn banken er absoluut stabiel op geworden. Was het optimisme van de ECB terecht geweest als de corona pandemie zich niet had voorgedaan?

De wereldeconomie: een zeepbel?

Het Sustainable Finance Lab, met als leden vooraanstaande wetenschappers en professionals, publiceerde in 2018 het kritische rapport 'De lessen van de crisis van 2008: Zijn ze geleerd en in de praktijk gebracht?' (3). Hun conclusie is kortgezegd 'nee'. Zo schrijven ze:

“Nu, 10 jaar later, is de dynamiek van de financiële sector nog altijd groot en onvoorspelbaar. Veel nieuwe regels zijn ingevoerd, maar fundamentele hervormingen zijn uitgebleven. Banken en financiële markten zijn nog altijd nauwelijks te overzien. Wereldwijd zijn de totale schulden verder toegenomen. De financiële cyclus is nog niet beteugeld. We onderkennen nog altijd onvoldoende het bijzondere karakter van de financiële sector. Een sector die ankers en grenzen behoeft om verbonden te blijven met de reële economie. Het huidige financieel stelsel is uiteindelijk onhoudbaar en zal zonder ingrijpende maatregelen de samenleving verder ontwrichten.”

In 2018 klonken er dus al signalen van vooraanstaande academici en personen

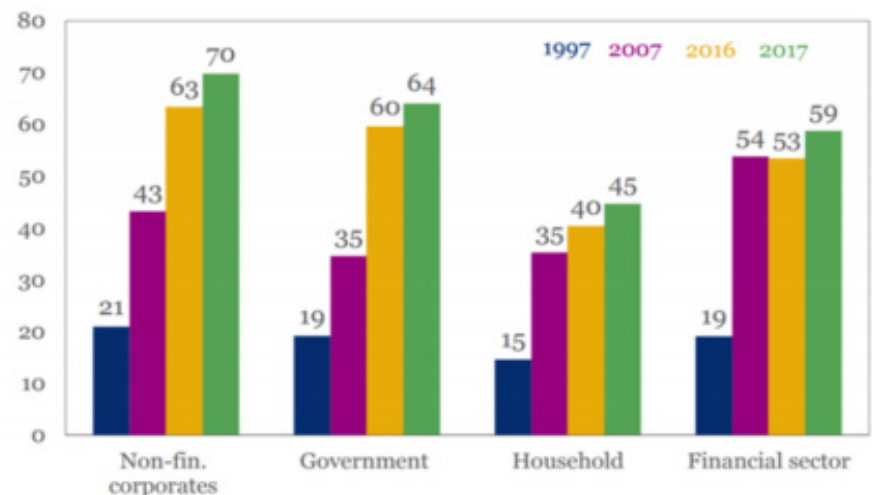
uit het bedrijfsleven dat de financiële sector nog steeds vergelijkbaar is met een op hol geslagen paard.

In een online Financial Times artikel van 9 maart 2020 (4) stelt Ray Dalio, de bekende miljardair en medevoorzitter van Bridgewater Associates, dat de opkomst van het coronavirus met de economische schok die het veroorzaakt misschien wel een verrassing is, maar dat het al langere tijd helder was dat er een economische neergang zou komen, op een dag, door één of andere trigger.

Tom Holland, financieel journalist en analist bij Gavekal Research, zegt het grimmiger: 'Als je je ooit hebt afgevraagd wat er gebeurt als je een handgranaat een bloedbad in gooit, dan heb je nu je antwoord.' (5) Met andere woorden: de situatie was al allerminst fraai voordat de pandemie uitbrak.

Aangezien de ECB zijn rentes in september al verlaagd heeft tot een diepterecord van -0,5%, heeft het nauwelijks speelruimte

Wereldwijde schuld per sector in biljoenen dollars

Bron: IIF Global Debt Monitor

meer om de economie met monetair beleid te beïnvloeden. Er zijn dus aanwijzingen dat de zeepbel voor corona al op het punt stond om te barsten.

Het is makkelijk om de corona pandemie als dé oorzaak van de naderende economische crisis te bestempelen. Dat de gevolgen van het coronavirus invloed hebben op de financiële markten en de economie in zijn geheel is evident, maar wellicht hebben we onze financiële sector en ons economisch systeem na de crisis van 2008 ook onvoldoende veranderd om te voorkomen dat het verleden zich herhaalt. Misschien is corona de toevallige katalysator voor een economische kettingreactie die er gezien de fragiele staat van het systeem al aan zat te komen. In dat geval is de vraag dus niet óf er een crisis in aantocht was, maar wát uiteindelijk het duwtje zou vormen die de dominostenen doet omvallen.

Legenda:

Depositogarantiestelsel = Als een bank failliet gaat, krijg je als rekeninghouder tot maximaal 100.000 euro gegarandeerd terug.

AFM = Autoriteit Financiële Markten, de Nederlandse gedragstoezichthouder.

DNB = De Nederlandsche Bank, de Nederlandse prudentieel toezichthouder.

CBCS = Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten.

CBA = Commonwealth Bank of Australia.

ESMA = European Securities and Markets Authority, de Europese toezichthouder voor beleggingsproducten.

EIOPA = European Insurance and Occupational Pensions Authority, de Europese toezichthouder voor bedrijfspensioenen en verzekeringen.

Wft = Wet op het financieel toezicht.

Wwft = Wet ter voorkoming van witwassen en terrorismefinanciering.

Wtt = Wet toezicht trustkantoren.

MAR = Market Abuse Regulation, verbiedt handel

met voorwetenschap, de wederrechtelijke mededeling van voorwetenschap en marktmanipulatie.

MiFID = Markets in Financial Instruments Directive, Europese richtlijn voor de regulering van beleggingsdiensten en gereguleerde markten om beleggers beter te beschermen en de Europese financiële markten efficiënter en transparanter te maken.

EMIR = European Market Infrastructure Regulation, Europese verordening om de handel in Over The Counter (OTC) derivaten transparanter en veiliger te maken.

Bbbfs = Besluit bestuurlijke boetes financiële sector.

ECB = Europese Centrale Bank.

ISDA = International Swaps and Derivatives Association, een handelsorganisatie van deelnemers aan de markt voor vrij verkrijgbare derivaten.

Bronnen:

(1) G. Roth, 'Boeit het financieel toezichtsrecht nog?', finnius.com, 28 januari 2020.

(2) 'Challenges for the European banking system', bankingsupervision.europa.eu, 3 maart 2020.

(3) 'De lessen van de crisis van 2008: Zijn ze geleerd en in de praktijk gebracht?', sustainablefinancelab.nl, juni 2018.

(4) R. Dalio, 'Act now to prevent coronavirus shock from spreading', Financial Times 9 maart 2020, ft.com.

(5) 'A Hand Grenade In A Bloodbath', research.gavekal.com, 9 maart 2020.

INTERVIEW MET WILLEM ROËLL

DOOR: SAM VISSER

Een OpRecht editie over Recht in crisis zou niet compleet zijn zonder aandacht te besteden aan de financiële sector. In dit interview bevrage ik Willem Roëll, nu zes jaar werkzaam op de praktijkgroep Financial Markets Regulation van De Brauw Blackstone Westbroek, over de impact van het coronavirus op de financiële sector.

De regels met betrekking tot het prudentieel toezicht zijn de laatste jaren uitgebreid met aanvullende kapitaal- en liquiditeitseisen. Voorbeelden zijn de Bazelse kapitaalakkoorden. In hoeverre maken ze de huidige financiële situatie voor banken minder desastreus?

Europese banken hebben de afgelopen jaren veel extra buffers opgebouwd, mede door de strengere kapitaal- en liquiditeitseisen. Deze buffers hebben de schokbestendigheid van banken vergroot. Hierdoor zijn ze beter in staat om de gevolgen van een crisis, zoals nu de uitbraak van het coronavirus, op te vangen. Zo kunnen banken bij oplopende

verliezen interen op hun bufferkapitaal.

Een van de zorgen van de Nederlandsche Bank (DNB) is dat de geldkraan dicht gaat en bedrijven geen financiering meer kunnen krijgen. Dat zagen wij tijdens de crisis in 2008 gebeuren. Juist in een situatie als deze is dat onwenselijk omdat hierdoor overigens gezonde bedrijven failliet zouden kunnen gaan.

Om te zorgen dat het Nederlandse bedrijfsleven toegang houdt tot (extra) kredieten, heeft DNB aanvullende maatregelen heeft genomen (bovenop maatregelen van de ECB) door (tijdelijk):

- de systeembuffers te verlagen van de huidige 3% van de mondiale risicogewogen blootstellingen, naar 2,5% voor ING, 2% voor Rabobank en 1,5% voor ABN Amro;
- de invoering van een ondergrens voor de risicoweging van hypothecaire leningen uit te stellen.

Hierdoor kunnen banken bij oplopende verliezen krediet blijven verstrekken aan de reële economie.

Er is een hoofdstuk (3a) aan de Wft toegevoegd om te zorgen dat de resolutie van financiële instellingen gecontroleerd gebeurt. Hoofdstuk 6 van de Wft regelt dat de Minister van Financiën over kan gaan tot onteigening wanneer een Nederlandse bank dreigt om te vallen en daarmee de stabiliteit van het financiële

stelsel in het gedrang komt. Hoe zou het in zijn werk gaan als er in de komende tijd een beroep moet worden gedaan op deze hoofdstukken?

De resolutie-instrumenten zijn - net als onteigening natuurlijk - behoorlijk vergaand. Het is daarom goed te beseffen dat, voordat je hier aan toekomt, al behoorlijk wat stappen zijn gezet. Zo heeft elke bank een herstelplan, met maatregelen die zij kan nemen als haar toestand verslechterd. DNB kan in zo'n situatie waarin het bergafwaarts gaat met een bank ook al ingrijpen, bijvoorbeeld door het geven van een aanwijzing.

Het uitgangspunt is dat alle banken failliet kunnen gaan tenzij de gevolgen voor de economie, financiële stabiliteit of overheidsfinanciën te groot worden geacht. Hiervoor kijkt de resolutieautoriteit onder andere naar de omvang van de bank, de omvang van het bedrag aan (gedekt) spaargeld en het aantal spaarrekeningen, het aantal betaalrekeningen, verwevenheid met het financiële stelsel en besmettingsgevaar voor andere financiële instellingen. In zo'n geval komt de resolutieautoriteit (de SRB bij significante banken en DNB bij niet significante banken) in actie en neemt een bank in resolutie.

Voor elke bank ligt een zeer vergevorderd resolutieplan klaar voor het geval deze in de problemen komt. Hierin staat onder andere of de resolutieautoriteit een bank failliet laat gaan of in resolutie neemt bij falen. Vervolgens heeft de resolutieautoriteit meerdere instrumenten tot haar beschikking, zoals een 'bail-in' van aandeelhouders en crediteuren of de verkoop van onderdelen van de bank. Met deze instrumenten zorgt zij

ervoor dat de bank (geheel of gedeeltelijk) wordt doorgezet. Voordat de afwikkelingsautoriteit tot afwikkeling over kan gaan, moet zij eerst proberen het kapitaaltekort te herstellen door het afschrijven of omzetten van kapitaalinstrumenten.

Indien de minister van financiën, na overleg met DNB, besluit tot onteigening over te gaan omdat de stabiliteit van het financiële stelsel ernstig en onmiddellijk in gevaar komt door de situatie waarin een financiële onderneming zich bevindt, gebeurt in ieder geval het volgende. Het besluit wordt gepubliceerd in de Staatscourant, inclusief vermelding van het tijdstip waarop het in werking treedt en een beschrijving van de te onteigenen vermogensbestanddelen, effecten, etc. De AFM wordt ingelicht en zorgt er voor dat de handel in de te onteigenen effecten wordt gestopt, indien deze zijn genoteerd aan een Nederlandse handelsplatform. Belanghebbenden kunnen binnen 10 dagen beroep instellen bij de afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. De staat vergoed de werkelijke waarde van de onteigende vermogensbestanddelen. Dat kan ook nihil zijn.

Sinds de crisis van 2008 is ook het gedragstoezicht op financiële instellingen sterk toegenomen. In het kader hiervan is middels wetgeving beoogd een cultuurverandering te bewerkstelligen waarbij banken en beleggingsondernemingen het klantbelang centraal stellen en voldoen aan een zorgplicht. Wat betekent dit in de moeilijke tijd van nu?

Banken dreigen nu in een lastige spagaat te belanden. Enerzijds worden zij geacht in korte tijd heel veel kredieten te verlenen om

INTERVIEW MET WILLEM ROËLL

te voorkomen dat bedrijven omvallen. Aan de andere kant kunnen banken niet opeens zeggen ‘vanwege Covid 19 en de enorme haast bij veel ondernemingen doen wij onze checks niet of niet volledig meer’.

Wat doen toezichhouders om banken tegemoet te komen nu het ‘all hands on deck’ is om de bedrijfsvoering draaiende te houden? En is er iets wat ze niet doen waar jij wel voor zou pleiten?

De Europese en nationale toezichhouders nemen allerlei maatregelen ter bevordering van de stabiliteit van de financiële markten. Ik noemde al enkele maatregelen met betrekking tot kapitaaleisen. In de afgelopen weken zijn door DNB en de ECB kapitaal verlichtende maatregelen genomen die banken in staat moeten stellen extra financiering aan de economie te geven. Daarnaast heeft DNB operationele maatregelen genomen. Zo zijn enkele data uitvragen uitgesteld en wordt banken voor bepaalde rapportages langer de tijd gegeven om deze aan te leveren. Hiermee hoopt DNB de interne organisatie van banken te ontlasten. DNB publiceerde op 16 april 2020 een overzicht van COVID-19 maatregelen met impact op banken, verzekeraars en pensioenfondsen, terug te vinden op de website.

Wat voor juridische vragen roept de COVID-19 crisis verder nog op ten aanzien van de regulering van de financiële markten?

COVID-19 zorgt voor allerlei praktische en juridische vragen. Variërend van vraagstukken over de (on)mogelijkheid aandeelhoudersvergaderingen te houden via videoconferenties tot uitkering van dividenden

(de ECB en DNB hebben een aanbeveling uitgebracht waarin banken worden opgeroepen om ten minste tot 1 oktober 2020 geen dividend uit te betalen).

Wat zou jij permanent aanpassen aan het financieel toezichtrecht als je één hoofdstuk, artikel, richtlijn of verordening naar hartenlust mocht veranderen?

Ik zou het groter willen aanpakken. Ik zou namelijk de hele structuur van de Wft willen aanpassen. De huidige functionele indeling van de Wft sluit namelijk niet aan bij de sectorale insteek van richtlijnen en verordeningen op EU niveau. Dit leidt tot onnodig veel werk (en fouten) bij het implementeren van richtlijnen en tot een wirwar aan regels die niet logisch op elkaar aansluiten. Zo een aanpassing vergt natuurlijk nogal wat en Minister Hoekstra wil er niet aan vanwege het grote en langdurige beslag op (wetgevings)capaciteit en verwachte kosten door de overgang naar een nieuwe wet. Ik begrijp zijn bezwaren maar ik denk dat je beter vroeg dan laat door de zure appel heen kunt bijten. Ten eerste wordt de appel alleen maar zuurder. Je kunt beter nu je wetgeving aanpassen zodat de gebrekkige aansluiting op het Europees recht wordt aangepakt dan over 5 of 10 jaar. Ik verwacht ook alleen maar meer Europees recht, niet minder. Het zou op termijn goedkoper moeten zijn Europese regelgeving te implementeren volgens hetzelfde model, dan dat steeds kunstgrepen moeten worden uitgehaald om beide systemen op elkaar te laten aansluiten. Een sectoraal model zou de Wft naar mijn idee ook veel leesbaarder maken, waardoor ondernemingen minder juridisch advies nodig hebben en dus kosten bespaard worden.

NOOD BREEKT WET, MAAR BREEKT NOOD OOK DE DEMOCRATISCHE RECHTSSTAAT?

DOOR: ARJAN BOOT

Sinds het begin van dit jaar kampt de wereldbevolking met het coronavirus. Het is een pandemie die wereldleiders kopzorgen bezorgt en die hen vraagt om actie om de dreiging van het virus te temmen. Om de verspreiding van het virus tegen te gaan zijn er snelle ingrijpende maatregelen nodig. Iedere land geeft daar op zijn eigen manier invulling aan, waarbij in alle gevallen geldt: bijzondere omstandigheden vragen om bijzondere maatregelen. De werkwijze van sommige landen baart echter opzien bij andere, zoals de maatregelen van de Hongaarse premier Viktor Orbán. Niet meer dan eens wordt zijn noodwet omschreven als een ‘staatsgreep’ en een ‘gevaar voor de Hongaarse democratie’. [1] Orbán zou hiermee de democratische rechtsstaat van Hongarije afbrokkelen, wat volgens critici past in de lijn van de omstreden grondwetswijzigingen van de Hongaarse premier. [2] Is deze stellingname juist, vanuit een rechtswetenschappelijk perspectief?

Dit artikel bespreekt hiervoor de ‘Wet tot indamming van het coronavirus’ en belicht deze wet vanuit de beginselen van de democratische rechtsstaat. Hierna volgt een oordeel over de vraag of het aannemen van Orbán’s noodwetgeving de democratische rechtsstaat in Hongarije ondermijnt.

De Hongaarse noodwet

Ten eerste is het van belang om de omstreden noodwet onder de loep te nemen. Het voorstel dat is aangenomen door het Hongaarse parlement bestaat uit tien artikelen. [3] In de eerste negen artikelen hiervan worden er vooral nieuwe bevoegdheden gecreëerd voor onder andere de regering. Daarnaast worden er met dit voorstel twee artikelen toegevoegd aan het strafrecht van Hongarije, waarmee het belemmeren van de indamming van het virus strafbaar wordt gesteld. Hierbij moet gedacht worden aan het overtreden van de quarantaine of van het verspreiden van desinformatie. De specifieke inhoud van de artikelen zal later aan bod komen.

Ten tweede is het van belang om te kijken naar de principes van een rechtsstaat en hoe deze een rol spelen in een situatie van nood. De belangrijkste beginselen van een democratische rechtsstaat worden in de literatuur veelal omschreven als legaliteit, machtenscheiding, rechtsbescherming bij een onafhankelijke en onpartijdige rechter, grondrechten en democratie. [4] Wanneer een systeem aan deze vereisten voldoet, kan men spreken van een democratische rechtsstaat. Of in situaties van nood ook aan deze criteria kan worden getoetst, is een discussiepunt in de literatuur. Zo schrijft Kortmann dat het constitutionele recht buiten werking treedt in een noodsituatie en pas daarna weer in werking treedt. [5] Desalniettemin valt te beargumenteren dat ook in een noodsituatie de beginselen van een democratische rechtsstaat van belang blijven. Waarom dat een rol kan spelen in het geval van Hongarije, komt straks voorbij. Of de machtsuitoefening daarmee legaal of illegaal is, hangt af echter van de acceptatie door van het gezag.

Nu de Hongaarse noodwet in het algemeen is besproken, kan deze worden afgezet naast de beginselen van de rechtsstaat. Daarbij valt op dat de noodwetgeving gevolgen heeft op het gebied van zowel machtenscheiding, als democratie, legaliteit en onafhankelijke rechtspraak. Bovendien is een ongeschreven beginsel van evenredigheid in het geding.

Machtenscheiding

Om te beginnen is de belangrijkste bevoegdheid uit Orbán's wet in conflict met de machtenscheiding. In artikel 2 staat namelijk dat de regering theoretisch de macht krijgt om van elke bestaande wet af te wijken en dat zij 'uitzonderlijke maatregelen' mag

nemen. Orbán verlengt immers de noodtoestand in Hongarije tot 'het einde van de noodtoestand', oftewel voor onbepaalde tijd. Feitelijk gezien kan Orbán als hoofd van de regering dus zonder tussenkomst van het parlement decreten maken en beleid doorvoeren. In het licht van de machtenscheiding is dit schadelijk, aangezien er een disbalans ontstaat in de machtsconcentratie. Juist voor het bewaken van de grenzen van de machtsuitoefening van de regering is het parlement van groot belang. [6] Orbán kan echter zonder checks-and-balances van het parlement het land besturen en trekt daarmee een groot deel van de macht naar zijn eigen regering toe.

Het Hongaarse parlamentsgebouw in Boedapest (eigen foto)

NOOD BREEKT WET, MAAR BREEKT NOOD OOK DE DEMOCRATISCHE RECHTSSTAAT?

De Hongaarse regering brengt hier tegenin dat het parlement gewoon in functie blijft [7](artikel 3) en deze noodwet kan intrekken voor het einde van de noodtoestand. Intrekking van de wet kan echter enkel met tweederdemeerderheid, de meerderheid die Fidesz, de partij van Orbán heeft. Dat Fidesz die grote meerderheid heeft, is niet zomaar gebeurd. [8] Orbán heeft in het verleden de kieswet gewijzigd in het voordeel van zijn partij. Zo kon Orbán in 2018 met minder dan de helft van de stemmen wel 67 procent van de zetels bemachtigen. Het verkrijgen van die tweederdemeerderheid is dus niet evenredig aan de wil van het volk en verzwakt de positie van het parlement ten opzichte van de uitvoerende macht.

Een ander argument van de regering is dat zij niet onbeperkt maatregelen kan nemen, maar alleen maatregelen kan nemen die ten doel hebben om een epidemie te voorkomen, te controleren of uit te roeien of betrachten schadelijke gevolgen af te wenden. Dat laatste criterium is erg breed en geeft de regering dus veel ruimte.

Artikel 2 geeft de regering dus veel ruimte om bestaande wetgeving en het parlement te omzeilen. Daarnaast zorgt het gebrek aan deugdelijke checks-and-balances van het parlement voor een grote machtsconcentratie bij de regering.

Legaliteit en democratie

Daarnaast is de legaliteit in het geding. Waar in een democratische rechtsstaat op elk overheidshandelen een wettelijke grondslag berust, kan daar bij deze maatregelen aan getwijfeld worden. Feitelijk gezien is het aangenomen wetsvoorstel een wettelijke

grondslag geworden. De vraag die gesteld kan worden, is of het voor de legaliteit van het overheidshandelen voldoende is om één bepaling op te nemen waarin staat dat je geen grondslag meer nodig hebt. Met de bepalingen uit de noodwet van Orbán geeft het parlement namelijk de bevoegdheid om van alle wetten af te mogen wijken. Er is dan ook sprake van een ‘legaliteitsparadox’, waarbij aan de ene kant een wettelijke grondslag wordt geboden, terwijl die grondslag ook afbreuk doet aan de wettelijke bases. [9] Het afbreuk doen aan legaliteit is dan ook niet wenselijk vanuit het rechtsstatelijke perspectief. Om deze reden is de Hongaarse noodwet problematisch in het licht van de principes van de democratische rechtsstaat.

Ook wat betreft de democratie in Hongarije zijn er strijdigheden met het idee van een democratische rechtsstaat. Het zesde artikel uit Orbáns coronawet zorgt er namelijk voor dat alle verkiezingen en volksraadplegingen worden verboden. Het verkiezen van nieuwe volksvertegenwoordigers is dus niet mogelijk en de huidige politici blijven voorlopig op hun zetel. Daarnaast kan het volk zich niet in referenda uitspreken over de machtsuitoefening van de regering. De invloed van het volk op het bestuur wordt hiermee ondermijnd en zorgt dus ook voor een mogelijke afbreuk van de democratische rechtsstaat.

Onafhankelijke rechtspraak en grondrechten

Daarnaast is er ook een gevaar voor een strijdigheid tussen de noodwetgeving en de onafhankelijke rechtspraak. Zo staat in artikel 5 van de wet dat de president van het Constitutionele Hof de nodige maatre-

gelen mag nemen voor de werkzaamheden van het Hof en dat hij mag afwijken van de procedures van het Hof. Om dit te begrijpen is wederom een korte terugblik in de Hongaarse geschiedenis nodig. [10] In 2011 heeft Orbán met een discutabele grondwetswijziging de organisatie van het Constitutionele Hof grondig gewijzigd. Volgens critici heeft Orbán hiermee de mogelijkheid gegrepen om via het parlement partijgezinde rechters te benoemen bij het Hof. Hiermee is de onpartijdigheid van rechters reeds in het geding gekomen. Dat de president van het Hof nu de vrijheid krijgt om af te wijken van huidige procedures doet af aan de rechtszekerheid en onafhankelijke rechtspraak. Er is namelijk het gevaar dat het Hof hiermee afwijkt van haar toebedeelde taken en plichten, waardoor de constitutionele toetsing in het geding kan komen.

Het vijfde kenmerk van de democratische rechtsstaat heeft betrekking op grondrechten. Ook bij dit vereiste is er een inbreuk mogelijk van de Hongaarse coronawet. Met de toegevoegde bepalingen aan het strafrecht (artikel 337) wordt immers het verspreiden van desinformatie en het daarmee opruien van het publiek strafbaar gesteld. Dit staat op gespannen voet met de vrijheid van meningsuiting en de persvrijheid. Deze grondrechten, neergelegd in tal van mensenrechtenverdragen waarbij ook Hongarije is aangesloten, worden mogelijk geschonden. De vraag is namelijk of het verspreiden van desinformatie en het creëren van onrust onder het publiek wel verboden kan worden. Critici zien dit als een mogelijkheid voor de Hongaarse regering om kritische journalisten te berechten, aangezien de bepalingen veel ruimte

laten aan de rechter voor een berechting.

[11] Daarom kunnen ook de grondrechten in het geding zijn bij de vaststelling van de noodwetgeving van Orbán.

Uiteraard vraagt een noodwet om uitzonderlijke maatregelen, maar vooral de praktisch onbepaalde duur van deze maatregelen is het gevaar. Hoewel de Hongaarse regering in artikel 2 anders beweert, is een noodtoestand als deze niet evenredig, aangezien er niet voor het minst zware middel wordt gekozen. Waarom heeft de regering bijvoorbeeld geen tijdelijke noodtoestand uitgeroepen, door op termijn nieuwe toestemming aan het parlement te vragen? Er kunnen in ieder geval veel vragen gesteld worden bij deze noodmaatregel van Orbán.

Conclusie

Daarmee kan geconcludeerd worden dat de coronawetgeving in Hongarije op zeer gespannen voet staat met de beginselen van de democratische rechtstaat. Hoewel dit niet allemaal direct volgt uit het aannemen van deze wet, passen de maatregelen wel in de lijn van Orbán om steeds verder afbreuk te doen aan de democratische rechtstaat. Zowel op het vlak van machtenscheiding, als legaliteit, democratie, onafhankelijke rechtspraak en grondrechten zijn er gevaren voor een inbreuk op de rechtstaat. Daarnaast kunnen er vragen gesteld worden bij de evenredigheid van de maatregel. In Hongarije lijkt daarom gesproken te kunnen worden van nood breekt de democratische rechtstaat naast het gebruikelijke gezegde: nood breekt wet.

NOOD BREEKT WET, MAAR BREEKT NOOD OOK DE DEMOCRATISCHE RECHTSSTAAT?

En nu verder? Een persoonlijke noot

Een jaar geleden liep ik nog met achttien andere Sirii onwetend door de gangen van een van de grootste parlamentsgebouwen ter wereld. Misschien was ik nogal naïef toen ik in Boedapest aankwam voor de tot nu toe laatste Europese. Boedapest oogde een snel ontwikkelende stad met veel Westerse trekken. Bovendien is Hongarije lid van de Europese Unie. Met de eerbieding voor waarde van de rechtsstaat in artikel 2 van het VEU dacht ik geen grote verschillen te zien in een Oost-Europees land als Hongarije. Dat gevoel werd helemaal versterkt toen ik in de vergaderzaal van het parlement stond een jaar geleden, de plek waar op 30 maart jl. Orbán zijn omstreden coronawet zag worden aangenomen.

Toen ik dit artikel aan het schrijven was, zag ik pas de grote zorgen in die reeds bestaan in de Europese Unie en de rest van de wereld over de democratie en de rechtsstaat in Hongarije. Zelf is er bij mij een grote bezorgdheid ontstaan over de situatie in het voormalige Sovjetland. Zo jong als de democratie in het land is, zo kwetsbaar lijkt die ook. In een tijd waarin multilaterale samenwerkingen als de Europese Unie versterken, is het belangrijk om dezelfde waarden te delen. Met deze noodmaatregelen lijkt Orbán juist steeds verder weg te drijven van die waarden. Dat is een grote zorg voor mij. Tot nu toe blijft de Europese Unie nog redelijk op de vlakte, maar een hardere toon is in mijn opzicht noodzakelijk willen we een langdurige samenwerking met Hongarije behouden.

Bronnen:

[1] L. Gall, 'Hungary's Orbán Uses Pandemic to Seize Unlimited Power', humanrightswatch.org 20 april 2020; 'Hongaarse premier heeft vrij spel dankzij omstreden coronawet', rtlnieuws.nl 20 april 2020; L. Bayer, 'Hungary's Viktor Orbán wins vote to rule by decree', politico.com 20 april 2020

[2] 'Hongaarse democratie en rechtsstaat onder druk', europa-nu.nl 20 april 2020

[3] Wet XII van 2020 ter indamming van het coronavirus; Á. János, 'Elnöki nyilatkozat a koronavírus elleni védekezésről szóló törvényről', keh.hu 20 april 2020.

[4] C.A.J.M. Kortmann e.a., *Constitutioneel recht*, Deventer: Kluwer 2016, p. 50-53.

[5] C.A.J.M. Kortmann e.a., *Constitutioneel recht*, Deventer: Kluwer 2016, p. 73-77.

[6] T. Barkhuysen en M. van Emmerik, 'Constitutionele nood(zaak): noodrecht nader bezien', *NJB* 2014/1092, afl. 22.

[7] Artikel 3 van Wet XII van 2020 ter indamming van het coronavirus; Z. Kovács, 'A few things you

need to know about new Coronavirus Protection Act', abouthungary.hu 21 april 2020.

[8] C. Deloy, 'Viktor Orbán easily sweeps to victory for the third time running in the Hungarian elections', robert-schuman.eu 21 april 2020; M. Santora, 'Hungary Election Gives Orbán Big Majority, and Control of Constitution', *New York Times* 8 april 2018; J.J. Holtland, 'Waarom de oppositie in Hongarije weinig kans maakt premier Viktor Orbán te onttronen', *de Volkskrant* 5 april 2018.

[9] T. Barkhuysen en M. van Emmerik, 'Constitutionele nood(zaak): noodrecht nader bezien', *NJB* 2014/1092, afl. 22.

[10] J.J. Holtland, 'Met nieuwe rechtbank dreigt Orbán Hooggerechtshof Hongarije buitenspel te zetten', *de Volkskrant* 19 juni 2018; B. Novak en P. Kingsley, 'Hungary Creates New Court System, Cementing Leader's Control of Judiciary', *New York Times* 12 december 2018.

[11] T. Kieft, 'Premier Hongarije grijpt coronacrisis aan om persvrijheid in te perken', *AD* 31 maart 2020;

CONTRACTEN IN TIJDEN VAN CORONA

DOOR: SAM VISSER

Niemand had de huidige corona pandemie kunnen voorspellen. Het is dus voorstelbaar dat ondernemingen in de knel komen met betrekking tot hun contractuele verplichtingen jegens een andere partij. Wat kunnen deze ondernemingen doen wanneer dit zich voordoet?

Overmacht

Er zullen bedrijven zijn die geluk hebben en in hun contract een overmachtsclausule hebben opgenomen die ziektes, epidemieën, pandemieën of quarantaines aanwijst als grond voor overmacht. Zoals we weten is het contractenrecht merendeels aanvullend recht en komt het pas in het plaatje op het moment dat partijen geen regeling hebben getroffen met betrekking tot een bepaalde kwestie.

Ondertussen kennen we artikel 6:75 BW bijna uit ons hoofd, maar nog even voor de liefhebbers: 'een tekortkoming kan de schuldenaar niet kan worden toegerekend, indien zij niet is te wijten aan zijn schuld, noch krachtens wet, rechtshandeling of in het verkeer geldende opvattingen voor zijn rekening komt'. Nakoming moet dan wel onmogelijk zijn, bijvoorbeeld als onderneming verplicht moet sluiten van de overheid. Als er sprake is van een situatie waarin nakoming wel mogelijk is, maar als gevolg van het coronavirus duurder of lastiger, kan er geen beroep worden gedaan op overmacht. Als in het specifieke geval een beroep op overmacht gerechtvaardigd is, dan:

* hoeft de partij de verplichting niet na te komen gedurende de periode waarin er sprake is van overmacht,

* hoeft de partij de schade van de weder-

partij als gevolg van het niet nakomen niet te vergoeden,

* mag de partij de verplichtingen opschorten,

* mag de partij en/of zijn schuldeiser in sommige gevallen het contract ontbinden.

Onvoorziene omstandigheden

Artikel 6:258 BW over onvoorziene omstandigheden stelt:

1. De rechter kan op verlangen van een der partijen de gevolgen van een overeenkomst wijzigen of deze geheel of gedeeltelijk ontbinden op grond van onvoorziene omstandigheden welke van dien aard zijn dat de wederpartij naar maatstaven van redelijkheid en billijkheid ongewijzigde instandhouding van de overeenkomst niet mag verwachten. Aan de wijziging of ontbinding kan terugwerkende kracht worden verleend.

2. Een wijziging of ontbinding wordt niet uitgesproken, voor zover de omstandigheden krachtens de aard van de overeenkomst of de in het verkeer geldende opvattingen voor rekening komen van degene die zich erop beroept.

Voor contracten die gesloten zijn pre-corona, is corona een onvoorziene omstandigheid. Een rechter gaat in het algemeen echter niet snel over tot ontbinding of

wijziging van een contract op grond van onvoorziene omstandigheden. De economische crisis werd bijvoorbeeld niet aanvaard als grondslag. Veel omstandigheden behoren namelijk tot het ondernemersrisico. Op het moment dat een bedrijf door de coronacrisis in grote financiële problemen raakt en niet meer kan worden gesproken van een normaal ondernemersrisico, valt niet uit te sluiten dat rechters op verzoek overgaan tot ontbinding of wijziging van het contract. Omdat deze route zo onzeker is, kun je stellen dat het beter is om een heronderhandeling aan te gaan met de wederpartij. Partijen kunnen dan afspreken dat het nadeel wat het niet nakomen van het contract oplevert, op een redelijke manier over partijen verdeeld wordt.

Bronnen:

- 'Coronavirus - de belangrijkste vragen en antwoorden rondom contracten en overmacht', 19 april 2020, [pwc.nl](https://www.pwc.nl).
- 'Commerciële contracten en corona: uitgangspunt 50/50 verdeling nadeel', 19 maart 2020, [barentskrans.nl](https://www.barentskrans.nl).

INTERVIEW MET NIELS PANNEVIS

DOOR: SAM VISSER

Onze alumnus Niels Pannevis (in 2009 afgestudeerd van het ULC) is een expert op het gebied van insolventierecht. Als student-assistent bij het Molengraaff Instituut gaf hij al les over insolventierecht en met een masterscriptie en een proefschrift binnen dit rechtsgebied specialiseerde hij zich verder. Daar bleef het niet bij. Hij is ook redactiesecretaris geweest bij het Tijdschrift voor Insolventierecht en momenteel is hij bestuurslid van de Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijkend en Internationaal Insolventierecht. Ondertussen werkt Niels al geruime tijd bij het Amsterdamse advocatenkantoor RESOR. Dit kantoor is onder andere gespecialiseerd in -je raadt het al- insolventierecht. Tijd voor een paar vragen aan dit oud-Siriuslid en oud-OpRecht-redacteur.

Zo te zien wist je al relatief snel dat insolventierecht je lag. Zo luidde de titel van jouw scriptie als onderdeel van de master privaatrecht ‘Akkoord met achterstelling, over het stemrecht van de schuldeiser met een achtergestelde vordering bij een akkoord in faillissement of surseance’. Als ik me niet vergis gaat jouw promotie-onderzoek ook over insolventierecht, in het bijzonder over achtergestelde vorderingen. Zou je aan ons insolventieleken iets willen uitleggen over wat je tijdens deze onderzoeken te weten bent gekomen?

Achtergestelde vorderingen zijn vorderingen waarbij de schuldeiser vrijwillig, of door de wet gedwongen, een stapje terug doet. Hij laat andere schuldeisers voor gaan. Dat is belangrijk omdat bij insolventie de schuldeisers allemaal met elkaar in conflict komen, er is namelijk te weinig geld om ze allemaal te voldoen.

Achterstellingen komen ontzettend veel voor, maar er staat vrijwel niets over in de

wet. De wetgever heeft de achtergestelde vordering stiefmoederlijk behandeld. Daardoor is de overeenkomst van achterstelling ontzettend bepalend. Dat biedt heel veel flexibiliteit, maar ook veel onzekerheid. In mijn onderzoek heb ik geprobeerd om de gevolgen van een achterstelling in kaart te

brengen. Ik laat dus zien wat de gevolgen zijn van keuzes die partijen (al dan niet bewust) maken bij het opstellen van hun achterstellingsovereenkomst. Ook laat ik zien welke mogelijkheden er zijn en hoe dat in de wet in te passen is. Dat legt soms eigenaardigheden van de faillissementswet bloot, maar in het algemeen blijkt deze vreemde figuur grappig genoeg heel goed in te passen in de bestaande wet.

Je bent bestuurslid bij de Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijkend en Internationaal Insolventierecht. Wat is een opvallend verschil tussen het Nederlandse insolventierecht en dat van een ander land?

Het is heel interessant om te zien hoe verschillende landen dezelfde vragen tegenkomen en die anders beantwoorden. Dat kan bijvoorbeeld gaan over zoiets basaals als wanneer een bedrijf failliet moet worden verklaard. In Nederland wordt een bedrijf pas failliet verklaard als dat bedrijf zijn schulden niet meer kan betalen op het moment dat die schulden wel betaald moeten worden. In Duitsland is dat al veel eerder. In Duitsland zijn de bestuurders verplicht om het faillissement van hun eigen bedrijf aan te vragen als het bedrijf meer schulden heeft dan spullen, ongeacht of de schulden nu al opeisbaar zijn. In Duitsland moeten de bestuurders steeds kijken of ze alle schulden van het bedrijf zouden kunnen afbetalen als het bedrijf alles zou verkopen. Zodra dat niet zo is moeten de bestuurders het faillissement aanvragen. Als we die regel in Nederland invoeren dan moeten er echt enorm veel bedrijven verplicht failliet! Naar Duitse maatstaven hebben wij heel veel zombie-bedrijven.

Toch werken allebei de systemen heel aardig. Dat laat mooi zien dat je dezelfde problemen op meerdere manier op kunt lossen. Tegelijk zie je ook dat zo'n andere keuze die ze in Duitsland maken in heel veel dingen doorwerkt. Zo'n keuze kan echt het speelveld bepalen. Daarom moet je bij vergelijken ook altijd heel goed opletten: neem ik wel alle achtergronden mee? Het recht is een samenhangend systeem van allerlei regels en die grijpen allemaal op elkaar in. Je kunt dus vaak niet volstaan met het vergelijken van één regel met één andere.

Je bent al geruime tijd werkzaam bij RESOR, een niche kantoor gespecialiseerd in (internationaal) insolventierecht en herstructureringen. Wat was voor jou de beweegreden om een kleiner kantoor te verkiezen boven een insolventie afdeling bij een groter kantoor en hoe zien jouw dagen eruit?

Voor mij was de vrijheid die een klein kantoor biedt heel belangrijk. De organisatie is heel overzichtelijk, dus er zijn ook niet zoveel protocollen en regels over hoe 'we de dingen nou eenmaal doen'. In een klein kantoor zijn de paden niet zo vastgelegd, dus is er relatief veel ruimte om de advocaat te zijn die jij wil zijn. Verder is het ontzettend leuk aan een niche-kantoor dat je zit met allemaal mensen die heel bewust voor dat vakgebied kiezen. Dat vind ik een hele fijne omgeving, waarmee je inhoudelijk heel diep kunt gaan. Uiteindelijk bepalen de mensen waarmee je werkt toch vooral hoe leuk het is. RESOR is een heel fijn stelletje vrolijke vakidioten bij elkaar.

INTERVIEW MET NIELS PANNEVIS

Mijn dagen worden erg bepaald door het type zaken dat ik op dat moment doe. Als ik met een procedure bezig ben is het vooral uitzoeken en schrijven: eerst de feiten en het relevante recht goed uitzoeken, dan met kantoorgenoten en de cliënt bespreken welke strategie we precies gaan volgen, en dan proberen zo'n goed mogelijk processtuk te maken.

Als ik met een doorstart, een reddingspoging of herstructurering bezig ben is het heel anders. Dan moet je echt in een snelkookpan proberen een deal te maken. Daar hoort ook bij dat je goed over het recht nadenkt, maar toch vooral dat je snel kunt schakelen, je cliënt vaak op parate kennis kunt adviseren, dingen coördineert, alle onderliggende belangen in de gaten houdt en kijkt hoe je partijen bij elkaar kunt brengen. Die afwisseling is hartstikke leuk.

Door de corona-crisis neemt de overheid verscheidene maatregelen met betrekking tot bijvoorbeeld kredietverlening voor bedrijven, arbeidskosten en fiscale vraagstukken. Wat vind je tot nu toe van de aanpak van de overheid?

Ik vind het niet zo aan mij om daar veel van te vinden. Ik heb de indruk dat competente mensen er zo goed over nadenken als kan in de beperkte tijd. Dus ik heb er in het algemeen wel vertrouwen in. Natuurlijk zien we wel dat de maatregelen soms wel erg bot onderscheid maken en dus niet helemaal recht doen aan de nuances van de praktijk. Dat is jammer, maar als iets zo snel op zo'n schaal moet worden opgetuigd en uitgevoerd dan is dat onvermijdelijk. De snelheid

van uitvoering voor de grote groep is zo belangrijk dat het in eerste instantie niet echt mogelijk is om recht te doen aan alle bijzondere gevallen. Daarom is het vooral belangrijk om de maatregelen te blijven evalueren en door ontwikkelen.

Zou je willen uitleggen wat de Wet Homologatie Onderhands Akkoord (WHOA) inhoudt en waarom de invoering van deze wet urgentie heeft gekregen door de corona crisis?

De Wet Homologatie Onderhands Akkoord moet het makkelijker maken om bedrijven te redden die in de kern gezond zijn maar hun schuldenlast niet meer kunnen dragen. Dat lukt onder de huidige wet lang niet zo goed als zou kunnen. Dat is niet zo gek, de Faillissementswet stamt uit 1893. Sindsdien is die weinig veranderd (op de schuldsanering voor natuurlijke personen na), maar de samenleving is natuurlijk wel flink veranderd.

Kijk bijvoorbeeld naar V&D. Daar ging het erg slecht mee, ze dreigden failliet te gaan, maar dachten het nog te kunnen redden. V&D zei tegen hun veertig verhuurders: als jullie ons zus en zoveel aan huurkorting kunnen geven dan gaan we niet failliet en kunnen we dus de huur die we nog wel moeten betalen ook echt betalen. Van die veertig verhuurders gingen er achtendertig akkoord. Die hadden liever een verlaagde huur dan een failliet V&D en geen huur. Die achtendertig eisten natuurlijk wel dat iedereen mee zou doen. De andere twee verhuurders weigerden en wilden de volledige huur hebben. Daar hadden ze op zich ook recht op. Onder de huidige wet en jurispru-

dentie is het dan nauwelijks mogelijk om die resterende twee verhuurders te dwingen om mee te doen. In zo'n situatie zitten alle schuldeisers samen in een bootje en ze kunnen allemaal in hun eentje het bootje laten zinken.

De WHOA lost dat op. Met de WHOA kan zo'n akkoord worden opgelegd aan de tegenstemmers, mits (i) de meerderheid van de schuldeisers instemt (ii) het akkoord inhoudelijk aan wettelijke eisen voldoet en (iii) de rechter het goedkeurt ("homologeert"). In andere landen doen ze dat al langer met veel succes. De WHOA combineert de beste delen van de Amerikaanse Chapter 11 procedure met de beste delen van de Engelse Scheme of Arrangement. Daarmee kan de WHOA helpen om bedrijven die in deze Corona-crisis in nood komen te redden.

Natuurlijk kan de WHOA niet alle bedrijven redden. Dat is ook niet de bedoeling. Niet alle bedrijven moeten gered worden en het probleem is niet altijd dat één of een paar schuldeisers dwars liggen. Maar in sommige gevallen, zoals V&D, is het met de huidige wet bijna onmogelijk om bedrijven die in de kern gezond zijn te redden. Dat gaan we de komende tijd heel veel tegenkomen.

Over de WHOA is zeven jaar nagedacht en de wet zit goed in elkaar. De praktijk staat klaar om ermee aan de slag te gaan. Hij kan echt helpen. Er staan veel bedrijven in brand en we hebben een prachtige brandweerwagen in de garage staan. Daarom hebben we met een hele groep advocaten en wetenschappers in een open brief het Parlement opgeroepen om de brandweerwagen in te

zetten en deze wet nu snel in te voeren.

Welk advies zou je huidige Sirii willen geven ten aanzien van hun studiepads?

Doe vooral wat je leuk vindt! Probeer niet alle hokjes op een geïdealiseerd droom-CV af te vinken, maar doe dingen waar jij enthousiast van wordt. Dan vind je jouw sterke punten en dat enthousiasme brengt je verder. En passent leer je er veel van.

Doe langer dan nominaal over je studie, maar wel met een goede reden. Ga iets besturen, nog iets anders studeren, ondernemen, vrijwilligerswerk doen of naar het buitenland. Maar dat is dus geen checklist.

Kijk naar de UWA graduation speech van Tim Minchin op YouTube.

Verder, ga vooral je master doen op een plek waar ze echt bijzonder goed zijn in wat jij graag wil doen. De rechtenfaculteiten zijn best gespecialiseerd. Natuurlijk kun je overal een goede bachelor doen en er zijn ook geen slechte masters in Nederland, maar als je goed weet welke kant je op wilt kan het echt toegevoegde waarde hebben om je master te doen op een plek waar ze veel onderzoek doen naar jouw onderwerp.

Aan de andere kant (het blijft rechten...) staar je ook niet dood op de hele fijne nuances. Ik heb ooit enorm getwijfeld tussen de master 'Recht & Onderneming' en de master Privaatrecht met de track Ondernemingsrecht, allebei in Utrecht. Achteraf heb ik niet het gevoel dat dat iets voor mijn leven daarna zou hebben uitgemaakt.

MENSENRECHTEN EN DE CORONACRISIS

DOOR: BENTE DE LEEUW

Overal ter wereld nemen de regeringen vergaande maatregelen om het coronavirus tegen te gaan. Omdat iedereen zo veel mogelijk moet thuisblijven zijn alle openbare gelegenheden, cafés, restaurants, kerken en scholen dicht. Hierdoor worden meerdere mensenrechten beperkt, zoals de vrijheid van vergadering en betoging, de godsdienstvrijheid, het recht op privéleven, het eigendomsrecht, de toegang tot de rechter en het recht op onderwijs. Deze maatregelen zijn in de meeste gevallen nodig om ons recht op gezondheid en ons recht op leven zo goed mogelijk te beschermen. Desalniettemin, komen er ook in een aantal landen misstanden aan het licht. Er wordt gecensureerd, het recht op privacy wordt onevenredig beperkt en autoritaire leiders trekken de macht naar zich toe. De coronacrisis legt in sommige landen grote druk op mensenrechten. In dit artikel bespreken we de gevolgen van de beperkingen van mensenrechten in de wereld en in Nederland.

De wettelijke basis voor de inbreuk op mensenrechten

Kunnen overheden zomaar onze mensenrechten inperken? Het Nederlands College voor de Rechten van de Mens, de instantie die er in Nederland op toeziet dat de mensenrechten worden nageleefd, zegt dat de overheid in uitzonderlijke situaties als deze de mensenrechten zelfs móet inperken. De overheid is verplicht om maatregelen te treffen ter bevordering van de volksgezondheid (art. 22 Grondwet). Zij moet epidemieën zoveel mogelijk voorkomen (art. 11 Europees Sociaal Handvest) en moet het recht op een zo goed mogelijke gezondheid van eenieder garanderen (art. 12 IVESCR). De mensenrechtenverdragen en individuele bepalingen bieden doorgaans een rechtvaardiging voor de beperkingen en de inbreuk die daarmee gemaakt wordt op de mensenrechten. De bescherming van de volksgezondheid geldt doorgaans als een geaccepteerde rechtvaardigingsgrond. Wel

moet de inbreuk wettelijk geregeld zijn en moeten de maatregelen proportioneel zijn en voldoen aan het subsidiariteitsvereiste. In Nederland zijn de Wet publieke gezondheid (Wpg) en de Wet Veiligheidsrisico's (Wvr) de wettelijke basis. De regering heeft een afweging tussen het algemeen belang van de volksgezondheid en de individuele mensenrechten gemaakt. De bedreiging van de volksgezondheid door het coronavirus is zodanig, dat de regering snel vergaande maatregelen mag nemen, waarmee inbreuken op individuele mensenrechten voor korte duur gerechtvaardigd zijn.

Mensenrechten in Nederland

In Nederland hoeven de meeste mensen waarschijnlijk niet snel te vrezen voor onrechtmatige inbreuken op onze mensenrechten. Een tijdelijke en beperkte inbreuk op je bewegingsvrijheid of het recht op vereniging is voor velen te overzien. Echter, de coronacrisis laat ook zien dat er in Ned-

**#HUMAN
RIGHTS
FOR
FUTURE**

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

MENSENRECHTEN EN DE CORONACRISIS

erland kwetsbare groepen zijn die in deze tijden extra bescherming nodig hebben, maar dit mogelijk niet voldoende zullen ontvangen. Hierdoor komen hun mensenrechten in het geding komen. Ten eerste zijn er meer gevallen van huiselijk geweld en onveilige thuissituaties. De Meldpunten Veilig Thuis en de Kindertelefoon krijgen de afgelopen weken meer berichten over huiselijk geweld en kinderen die zich thuis niet veilig voelen. Voor kinderen kunnen er onveilige thuissituaties ontstaan, omdat zij niet meer naar school kunnen om aan de situatie te ‘ontsnappen’. De hulporganisaties en de scholen kunnen maar beperkt hulp bieden. Daarnaast werden in eerste instantie de deuren gesloten voor vluchtelingen die asiel willen aanvragen in Nederland. Inmiddels is aangekondigd dat deze mensen noodonderdak krijgen, omdat zij nergens anders heen kunnen. Ditzelfde geldt ook voor daklozen. Thuisblijven is immers geen optie wanneer je geen thuis hebt. Zij zijn afhankelijk van de daklozenopvang, maar deze is overvol en hierheen gaan, vergroot de kans op ziek worden. Ook de voedselbanken dreigen te sluiten vanwege de uitval van vrijwilligers en de beperkte toestroom van voedsel door het hamstergedrag in supermarkten. Dat terwijl meer mensen afhankelijk zijn geworden of zullen worden van de voedselbanken. Deze voorbeelden laten zien dat er ook in Nederland mensenrechten in gevaar komen, en dat er in deze tijd extra gelet moet worden op de mogelijke impact van maatregelen op de mensenrechten, met name voor mensen in kwetsbare posities, zoals VN-Commissaris voor de Mensenrechten Michelle Bachelet ook benadrukte.

Mensenrechtenschendingen overal ter wereld

Censuur, discriminatie, en andere mensenrechtenschendingen zijn niet op hun plaats in de strijd tegen de coronavirus-epidemie, volgens Nicholas Bequelin, regionaal directeur van Amnesty International. De schendingen hinderen de reacties op noodsituaties in de openbare gezondheid en ondermijnen de efficiëntie ervan. Op de website van Amnesty worden de misstanden en problemen op een rijtje gezet. Ik behandel er twee. Ten eerste is er sprake van censuur. In China sloeg een arts uit Wuhan in december al alarm over het virus, maar hij werd het zwijgen opgelegd door lokale autoreiten en werd vervolgens ontslagen uit zijn functie. Het lijkt erop dat de Chinese regering al lang voor de uitbraak op de hoogte was van het virus en het onder het tapijt probeerden te vegen. Ook vandaag wordt nog steeds legitieme informatie over het virus gecensureerd door de Chinese autoriteiten om controle uit te oefenen over het nieuwsverhaal. Ook in andere landen speelt dit probleem: in Hongarije wordt door de noodwet de vrijheid van meningsuiting ingeperkt, en in Turkije zouden honderden mensen zijn gearresteerd die zich ‘ongefundeerd en provocerend’ over het virus zouden hebben uitgelaten. Ten tweede speelt de discussie op over de rol van digitale technologie en de invloed hiervan op ons recht op privacy. Om de verspreiding van het coronavirus in te dammen, kunnen technologie en data een grote bijdrage leveren. Zo kunnen locatiegegevens inzicht geven over wie met wie contact heeft gehad. In Nederland wordt op dit moment nagedacht

over het gebruiken van een corona-app. Er is echter wel een aantal mensenrechten die in het geding kan komen, met name het recht op privacy. In China bestaat er al een corona-app waarmee naar verluidt zo'n 1,6 miljard mobiele telefoons worden gevolgd. De gebruikers zijn verplicht om over hun gezondheid te rapporteren. Samen met de miljoenen camera's die in China op straat hangen, worden zo grote hoeveelheden persoonlijke data opgevangen. In Zuid-Korea hebben de autoriteiten gezondheidsadviezen en persoonlijke gegevens van coronapatiënten rondgestuurd, inclusief links met gedetailleerde gegevens over hun bewegingen. Dit is een forse inbreuk op hun privacy. Naar Nederlandse maatstaven en volgens de beperkingssystematiek van het EVRM is dit middel niet evenredig tot het doel.

Leven na de crisis in Europa

In veel landen ontstaan ook grote zorgen over het leven na de crisis. Veel landen hebben mensenrechten ingeperkt, maar bijvoorbeeld ook de grenzen gesloten.

Worden de opgelegde beperkingen dan wel allemaal teruggedraaid? Gaan de grenzen dan weer open? Nog nooit na de Tweede Wereldoorlog werden de burgerrechten en de persoonlijke vrijheden in Europa zo sterk ingeperkt. De Duitse historicus René Schlott maakt zich ernstig zorgen, zo blijkt uit een ingezonden opiniestuk in de *Süddeutsche Zeitung*: 'Met adembenemende snelheid en een duizelingwekkende bereidheid van de bevolking worden rechten opgeschort die gedurende eeuwen moeizaam bevochten zijn.' Volgens hem is het de grote vraag of Europa na de pandemie weer z'n oude, vrije democratische zelf zal worden. Als zulke maatregelen eenmaal bestaan, blijken ze vaak lastig terug te draaien. Er is namelijk een precedent geschapen.

Bronnen:

- Arwen Hoogenbosch, Corona in Nederland: hoe staat het met mensenrechten?, Radar, via: radar.nl, 20 maart 2020
- Amnesty, Mensenrechten en het coronavirus: hoe zit het?, via: amnesty.nl
- Amnesty, 7 effecten van het coronavirus op de mensenrechten, via: amnesty-international.be

- Loudi Langelaan, Hoe Corona misbruikt wordt om de democratie af te breken, One World, 6 april 2020, via: oneworld.nl
- Sterre Lindhout, Zorgen in Duitsland: 'Dit lijkt op het draaiboek voor een rechts-populistische machtsgreep', De Volkskrant, 20 maart 2020
- Bert Lanting, Chinese president Xi was al vroeg op hoogte van uitbraak coronavirus, De Volkskrant, 16 februari 2020

DIGITALISERING VAN DE RECHTSPRAAK

NU DOOR CORONA JUIST IN EEN SNELTREINVAART?

DOOR: MAAIKE ZUURMOND

Een van de meest spraakmakende projecten in de juridische wereld afgelopen jaren was misschien wel het KEI-project. Het project dat de digitalisering van de rechtspraak in gang zette. Vorige zomer kwam daar een abrupt einde aan na felle kritiek op de kosten van het KEI-project. Het procederen met digitale processtukken kon geen doorgang meer vinden. Het project was vastgelopen. Benieuwd naar dit project ben ik op zoek gegaan naar een ervaringsdeskundige op het gebied van de KEI, en die gevonden in rechter S.H. (Selinde) Bokx-Boom. Ik heb haar een aantal vragen gesteld over de KEI en of de huidige gezondheids crisis misschien weer een ingang biedt om de digitalisering te versnellen.

Kunt u in het kort uiteenzetten wat het KEI project inhoudt?

Nou, in het kort...

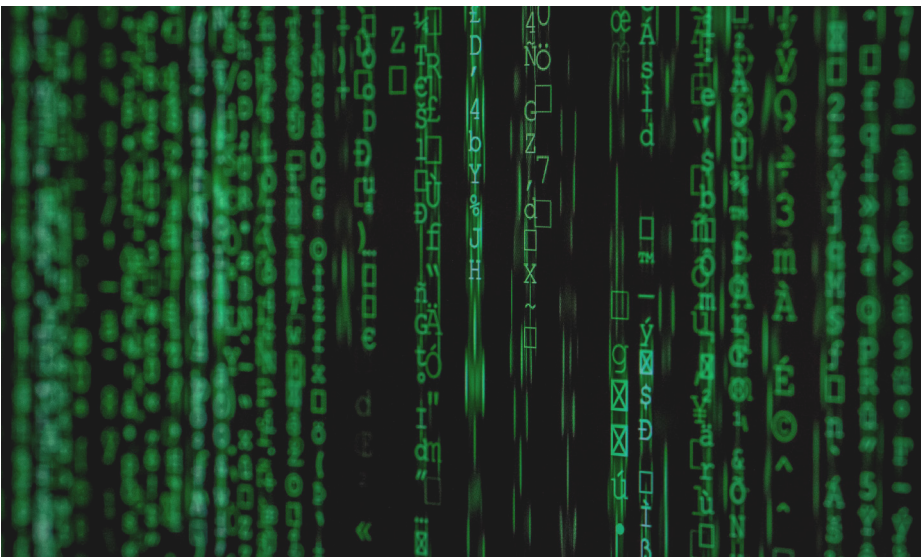
KEI ging vooral over de innovatie van de rechtspraak. Natuurlijk de digitalisering en die is met name bij toezicht (insolventies) en bij bestuursrecht goed gelukt. Daarnaast ging het over de regierol van de rechter, waarbij de nadruk in een procedure bij de

rechter vooral op de zitting werd gelegd en de rechter mogelijkheden kreeg om de zaak beter te sturen. Ook het roosteren en plannen is verbeterd. De toegankelijkheid van de rechtspraak is ook aangepakt, zo is de website eenvoudiger geworden, met meer FAQs, en is het RSC (RechtspraakServiceCentrum) opgericht. Rechtsvordering is aangepast om digitaal procederen mogelijk te maken en bijv. mondeling vonnis te kunnen wijzen bij

civiel. Ook is gestart met het meer uniform werken over alle rechtbanken heen.

Wat is uw ervaring met het werken met het KEI project?

Ik was verantwoordelijk voor KEI civiel (deelprogramma-leider). Het project

liep op veel terreinen goed. Bij civiel liep het minder. Bij de digitalisering was het lastiger, omdat het toch ingewikkeld was om een wetboek uit 1828 met complexe processen digitaal te maken. Er is gekozen voor een geautomatiseerd proces (dus dat de computer zelf stappen zet) en dat was niet zo handig. Er wordt nog wel mee gewerkt in twee rechtbanken.

Wat was uw reactie toen u hoorde dat het project stop werd gezet?

Ik was er best boos over. De reden was heel politiek. Met wat aanpassingen had KEI best verder gekund. Nu moeten we weer heel lang wachten tot we verder kunnen digitaliseren.

Zat er uw inziens nog leven in het project?

Omdat KEI niet alleen ging over digitaliseren, zat er zeker nog leven in. Door de budgettaire problemen moesten we veel mensen laten gaan, waardoor het onmogelijk werd alle verschillende onderdelen door te laten lopen. Enkele onderdelen lopen nog door. Het is niet helemaal gestopt. Het heet alleen geen KEI meer. Er wordt gewerkt aan een programma waarmee je makkelijk digitale dossiers kan lezen (DigitaalWerk-

Dossier), bij toezicht worden steeds meer processen digitaal volgens het KEI systeem, bij bestuursrecht lopen alle asiel- en bewaringzaken digitaal. Het roosteren en plannen wordt opgepakt in het nieuwe project doorlooptijden en de regierol van de rechter loopt door in de werkgroep over onze professionele standaarden.

DIGITALISERING VAN DE RECHTSPRAAK

NU DOOR CORONA JUIST IN EEN SNELTREINVAART?

Waarom denkt u dat het project is vastgelopen?

Tja, er zijn veel redenen te noemen. Het is moeilijk om goedkoop te digitaliseren. Het kostte veel geld allemaal, te veel volgens de Minister. En het is wel lastig om in een keer papierloos te gaan werken als je je computer normaalgesproken alleen als typemachine gebruikt.

Denkt u dat door de huidige coronacrisis de digitalisering van de rechtspraak versnelt?

Ik denk dat het wel helpt. Mensen moeten nu wel meer digitaal doen en je ziet dat de een dat makkelijker kan dan de ander. De urgentie maakt ook veel dingen makkelijker om te beslissen: gaan we mailen met partijen of niet? We kunnen niet anders en doen het dus. Een ingescand dossier is veel handiger om samen in te werken dan het heen en weer te sturen tussen rechter en griffier.

DE RECHTSSTAAT ONDER DRUK

PROBLEMEN IN DE SOCIALE ADVOCATUUR

DOOR: NICK DE HEK

Advocaat op de Zuidas, Officier van Justitie of bedrijfsjurist: carrièremogelijkheden zijn er genoeg na een studie rechten. Je hoort echter weinig mensen zeggen de ambitie te hebben om sociaal advocaat te worden. En dat is niet zo gek: slechts 5 procent van de jonge advocaten ziet een toekomst in deze beroepsgroep. [1] En van de sociaal advocaten die er momenteel zijn, overweegt maar liefst 70% er mee te stoppen.[2] De beroepsgroep verjongt zichzelf niet meer, en het tekort aan sociaal advocaten groeit. Welke crisis ontstaat hierdoor binnen de Nederlandse rechtsbescherming en wat zijn de oorzaken daarvan?

Allereerst een korte verkenning wat sociale advocatuur inhoudt, en hoe dit wettelijk geregeld is. Rechtsbijstand voor rechtzoekenden die geen advocaat kunnen betalen is geregeld in de Wet op de rechtsbijstand (Wrb). Rechtsbijstand wordt via de Raad voor de rechtsbijstand[3] verleend aan zowel natuurlijke als rechtspersonen wiens financiële draagkracht niet genoeg is. Die grens bedraagt sinds 1 januari een jaarinkomen van maximaal €27.900,- voor alleenstaanden en €39.400,- voor samenwonenden.[4] Wie recht zoekt en dus te weinig geld heeft om een advocaat te betalen, krijgt dan dus financiële steun van de overheid. Wel moet er nog een inkomensafhankelijke eigen bijdrage worden betaald. Bij de Raad zijn advocaten aangesloten die vervolgens de gesubsidieerde rechtsbijstand verlenen. Maar liefst 37,2% van de Nederlandse bevolking was in 2018 gerechtigd tot rechtsbijstand.[5]

Het belang van deze gesubsidieerde rechtsbijstand is dan ook groot: op deze manier kan gewaarborgd worden dat iedereen

toegang heeft tot het recht en wegwijs kan worden gemaakt tijdens het voeren van een procedure. Rechtsbijstand vormt hiermee een belangrijke schakel in de waarborging van de rechtsstaat. Maar sinds enige tijd gaan er stemmen op dat de huidige inrichting van het systeem onhoudbaar is. In september vorig jaar luidde de Orde van Advocaten zelfs de noodklok: algemeen deken Rijlaarsdam stelde dat zonder extra geld de sociale advocatuur ten onder zou gaan. Sommige advocatenkantoren overwegen zoals gezegd zelfs om te stoppen met het geven van gesubsidieerde rechtsbijstand of zijn inmiddels al gestopt omdat het werk te weinig oplevert. Hoe heeft dit kunnen gebeuren?

Volgens de Orde van Advocaten komen de problemen door de bezuinigingen op de sociale advocatuur die de afgelopen jaren zijn doorgevoerd. De sociale advocatuur levert, zeker in vergelijking met wat een normale advocaat verdient, weinig op. Begin februari stopte bijvoorbeeld een advocate in Enschede, die stelde dat ze soms voor 10 euro per uur werkte doordat de vergoeding in veel zaken buiten verhouding was met het aantal uren dat ze aan een zaak werkte.[6] Sociaal advocaten worden volgens een puntensysteem vergoed, waarbij voor elk type zaak een bepaald aantal punten staat gebaseerd op hoeveel tijd de advocaat bezig zou zijn met de voorbereiding. Maar volgens veel advocaten

is dat puntensysteem achterhaald en krijgen zij daarom veel minder uren uitbetaald dan ze werkelijk maken. Hierdoor voelen ze zich genoodzaakt te kiezen tussen stoppen, of half werk leveren voor een zaak.

De huidige gang van zaken kan op die manier de rechtsstaat in gevaar brengen. Kritiek komt bovendien op het beleid van de overheid om de reden dat de overheid in 55% van de gevallen de tegenpartij is.[7] In dat geval heeft de overheid dus zeggenschap over de sterkte van de verdediging van haar wederpartij.

Hoe kan deze crisis worden opgelost? Inmiddels zijn er door Minister voor Rechtsbescherming Dekker verbeteringen aangekondigd. Zo heeft hij eind vorig jaar éénmalig 73 miljoen euro toegezegd, maar volgens de Orde is dat slechts genoeg voor tijdelijke overbrugging van de problemen. In 2017 deed de onafhankelijke Commissie Van der Meer onderzoek naar het punten-toekenningsysteem, en oordeelde in haar rapport dat structureel extra geld nodig is om een redelijk inkomen voor sociaal

DE RECHTSSTAAT ONDER DRUK

PROBLEMEN IN DE SOCIALE ADVOCATUUR

advocaten te kunnen garanderen. De enige andere opties volgens het rapport zijn flinke verlaging van het aantal zaken met gesubsidieerde rechtsbijstand, of goedkeuring door advocaten met een lager inkomen.[8]

Die twee laatste opties worden door de Orde dus als het einde van de rechtsstaat bevonden. Nu ook nog de coronacrisis is aangebroken vreest de Orde dat meer sociale advocatenkantoren door geldproblemen zullen wegvallen, met ernstige gevolgen voor mindervermogende rechtzoekenden. De Orde blijft dan ook de oproep doen aan het kabinet om de door het rapport Van der Meer voorgestelde wijzigingen door te voeren en voor sociaal advocaten een steunpakket in te stellen.[9] De crisis en de discussie rondom de gesubsidieerde rechtsbijstand zijn dus nog niet op zijn einde, en de toekomst van de rechtsstaat waar iedereen recht kan vinden blijft daarmee onder druk staan.

Bronnen:

- [1] 'Jonge advocaten zien geen brood meer in sociale advocatuur', NOS 13 december 2019
- [2] 'Merendeel sociaal advocaten overweegt te stoppen', Nederlandse Orde van Advocaten 10 mei 2019.
- [3] Art. 2 Wrb.
- [4] Art. 34 Wrb.
- [5] Infographic Kerncijfers Raad voor Rechtsbijstand 2019, https://www.rvr.org/binaries/content/assets/rvrorg/informatie-over-de-raad/infographics/infographicrvr2019_3xa4-printbare-versie.pdf.
- [6] 'Kamervragen om Enschedese advocaat die stopt vanwege te lage vergoeding', Tubantia 6 februari 2020.
- [7] Infographic Kerncijfers Raad voor Rechtsbijstand 2019, https://www.rvr.org/binaries/content/assets/rvrorg/informatie-over-de-raad/infographics/infographicrvr2019_3xa4-printbare-versie.pdf.
- [8] R. Malewicz, 'Massieve hulp nodig voor sociale advocatuur', Advocatenblad 19 maart 2020.
- [9] 'NOvA pleit voor noodfonds voor sociaal advocaten en evaluatie vergoedingenstelsel', Nederlandse Orde van Advocaten 9 april 2020.

SCHADEVERGOEDING BIJ NATUURRAMPEN DOOR KLIMAATVERANDERING

DOOR: BENTE DE LEEUW

Het is het jaar 2100, de zeespiegel is flink gestegen en nu staat jouw huis in Utrecht onder water. Wie betaalt de rekening? Dit lijkt allemaal nog ver weg, maar natuurrampen in Nederland zijn niet meer geheel ondenkbaar. Volgens het KNMI wordt het risico op een watersnoodramp groter: in 2085 is de zeespiegel gestegen met 25 tot 80 centimeter. In dit artikel wordt ingegaan op de verzekeringsmogelijkheden tegen natuurrampen, en de aansprakelijkheid van de staat of de vervuiler bij natuurrampen die zijn veroorzaakt door klimaatverandering.

Collectief verzekeren tegen klimaatverandering?

De verzekering vergoedt schade door natuurrampen op dit moment niet. De verzekeraar kan de schade bij niemand verhalen en het is voor verzekeraars moeilijk om het risico te voorspellen. Kleinere schade zoals door weersomstandigheden is op dit moment wel verzekeraar, maar door extreme hagelbuien in Zuidoost-Nederland in 2016 begonnen de verzekeraars zich toch ook erg zorgen te maken over deze schade, mogelijk veroorzaakt door klimaatverandering. Ze kregen toen ruim honderdduizend schademeldingen binnen met een totale schade aan huizen, auto's en kassen van 500 miljoen euro. Bij de Nederlandse verzekeraars wordt gemerkt dat het aantal schademeldingen voor hevige regenval of hagel in 2018 met ruim 20 procent is gestegen vergeleken met 2011. Deze vorm van schade is nog relatief goedkoop vergeleken met de echt ernstige schade van grotere natuurrampen. De huidige schade blijft immers nog wel verzekeraar, maar wordt wel duurder.

Het Verbond van Verzekeraars maakt zich dus ernstige zorgen over hevige schade door klimaatverandering: zonder maatregelen

kan in het ergste scenario de particuliere schade de komende decennia verdubbelen. Dit gaan verzekerden voelen, want dit gaat leiden tot hogere premies. Verzekeringen zullen in kwetsbare gebieden onbetaalbaar worden voor lagere inkomens. Een premiestijging kan ook een mogelijk gevaar vormen voor de sociale verhoudingen binnen de maatschappij. Het alternatief is dat bepaalde risico's of gebieden helemaal niet gedekt worden door de verzekering. De rekening ligt dan bij de burgers zelf.

Tegen het grootste gevaar zijn we in Nederland voorlopig collectief onverzekerd: de overstroming. Sinds de watersnoodramp van 1953 zijn schade aan huis en inboedel door brekende zeedijken niet meeverzekerd bij de grotere verzekeraars. Echter, het risico op een watersnoodramp wordt groter, in 2085 is de zeespiegel volgens de huidige KNMI-scenario's gestegen met 25 tot 80 centimeter. In extreme situaties zal het gaan om tientallen miljarden. De hoge bedragen maken het lastig voor een verzekeraar om met een eigen overstromingsverzekering te komen, want de premie zal veel te hoog zijn voor de meeste burgers in Nederland.

Wet tegemoetkoming Schade bij rampen en zware ongevallen

De overheid voorziet in een tegemoetkoming bij onverzekerbare schade door rampen. Omdat het schadebedrag vaak erg kan oplopen, heeft de overheid de Wet tegemoetkoming schade bij rampen en zware ongevallen (Wts) in het leven geroepen. Als zich een natuurramp voordoet, bepaalt de overheid of slachtoffers aanspraak kunnen maken op deze wet. Dit is tot nu toe twee keer gebeurd: bij aardbevingen in Zuid Limburg in 1992 en bij de dijkdoorbraak in Wilnis in 2003.

De Memorie van Toelichting van de Wts stelt dat de wet voorziet in een structurele regeling op grond waarvan de staat een tegemoetkoming geeft aan diegenen die kosten hebben gemaakt voor het treffen van maatregelen ter voorkoming of beperking van schade, dan wel schade hebben geleden die het rechtstreeks en onmiddellijk gevolg is van een overstroming door zoet water, een aardbeving of een andere ramp die van ten minste vergelijkbare orde is.

In 1995 werd een wetsvoorstel gedaan over de aanspraak op vergoeding door een fonds dat zou worden gevoed door verplichte jaarlijkse bijdragen van een ieder die een brandverzekeringsovereenkomst heeft gesloten. De Raad van State gaf hier een negatief advies over: de Raad van State achtte het onjuist dat een wezenlijke bijdrage van de zijde van de overheid in dit voorstel ontbrak. De Raad achtte financiering van de financiële tegemoetkoming aan benadeelden uit de algemene middelen de meest voor de hand liggende oplossing. Het verlenen van een financiële tegemoetko-

ming bij rampen behoort naar de mening van de Tweede Kamer tot de verantwoordelijkheid van de overheid en dient door de gehele gemeenschap te worden gedragen. De Raad verwees hierbij onder meer naar artikel 21 van de Grondwet, op grond waarvan de overheid een zorgplicht heeft ten aanzien van de bewoonbaarheid van het land en naar de nationale belangen die bij rampen als overstromingen door zoet water en aardbevingen in het geding zijn. Door de overwegingen van de Raad en de opvattingen uit de Tweede Kamer, heeft de regering gekozen voor een voorstel dat voorziet in een aanspraak op een tegemoetkoming in schade en kosten die worden gefinancierd uit de algemene middelen.

Wie betaalt: de belastingbetaler of de vervuiler?

Het betalen van de schade door de overheid leidt ertoe dat de rekening bij de belastingbetaler komt te liggen. Is het eerlijk als de belastingbetaler opdraait voor de klimaat-schade, of is het eerlijker als de vervuilers, bijvoorbeeld de fossiele energiebedrijven, betalen? Voor de Duitse advocaat Roda Verheyen is het antwoord duidelijk: laat de grootste vervuilers betalen. Zij diende in 2015 een aanklacht in tegen de Duitse kolengigant RWE, de grootste uitstoter van CO₂ in Europa. Zo zijn er wereldwijd meer advocaten die zaken beginnen tegen de grote vervuilers om schade te verhalen. In de VS zijn de afgelopen jaren veertien rechtszaken gestart tegen tegen de grootste kolen-, olie- en gasbedrijven op aarde. Deze bedrijven wisten al vroeg hoe ernstig klimaatverandering was en hebben die kennis bewust geheim gehouden. Is het dan niet eerlijk dat zij nu een deel van de kosten dragen? Een

SCHADEVERGOEDING BIJ NATUURRAMPEN DOOR KLIMAATVERANDERING

belangrijke factor die de advocaten helpt, is dat het tegenwoordig beter te berekenen is hoe de specifieke bijdrage van specifieke bedrijven klimaatopwarming veroorzaakt. Zo kwam advocaat Verheyen erachter dat de Duitse kolengigant RWE verantwoordelijk is voor ongeveer 0,5 procent van alle uitstoot. Zo'n aandeel in de opwarming biedt een mogelijkheid om schade te verhalen op het bedrijf, maar dan moet ook bewezen worden dat de opwarming specifieke schade veroorzaakt. Ook dit lukt klimaatwetenschappers steeds beter. Een specifiek bedrijf kan vervolgens aansprakelijk worden gesteld als het de schade zag aankomen en de mogelijkheid had die schade te minimaliseren of te voorkomen.

De klimaatadvocaten krijgen echter voor de rechter nog niet vaak hun gelijk. De klimaatzaken tegen de fossiele industrie in de VS bereiken tot nu toe weinig: de federale rechters zijn van mening dat klimaatbeleid een zaak van het Congres en Witte Huis is. Bovendien moet niet vergeten worden dat een deel van de verantwoordelijkheid ook ligt bij de burgers en de overheden, niet alleen bij de grote vervuulende bedrijven. Het is alleen niet waarschijnlijk dat individuele burgers ooit in de rechtbank verschijnen voor hun aandeel in de uitstoot, want de bijdrage van één mens is verwaarloosbaar. Overheden daarentegen kunnen wél voor de rechter ter verantwoording worden geroepen, zoals bij Urgenda het geval is. De zaken tegen bedrijven gaan meer over schadevergoeding en de zaken tegen overheden gaan meer over de inspanningsverplichting om een goed klimaatbeleid te voeren om schade te voorkomen. Een ander kritiekpunt op

Urgenda was dat de concrete schadelijke gevolgen van klimaatverandering zeer onduidelijk zijn. Toch zou op grond van Urgenda in de toekomst een aansprakelijkheid van de overheid kunnen bestaan voor overstromingen in Nederland, die het gevolg zijn van het falen van het Nederlandse klimaatbeleid. Dit is in de toekomst niet ondenkbaar, al leidt een plicht tot schadevergoeding voor de overheid er toch weer toe dat de rekening bij de belastingbetaler komt. Het voordeel is echter dat de kosten worden verdeeld over alle Nederlandse burgers. Idealiter zouden daarnaast ook de grote vervuilers, een deel evenredig naar hun aandeel in de uitstoot betalen.

Bronnen:

- Jelmer Mommers, Zo winnen klimaatadvocaten langzaam steeds meer terrein, de Correspondent, 19 december 2019
- Pieter Hotse Smit, Klimaatverandering krijgt verzekeraars in de greep: premies beginnen te stijgen, de Volkskrant, 22 mei 2019
- Wet tegemoetkoming schade bij rampen en zware ongevallen
- Memorie van toelichting Wet tegemoetkoming schade bij rampen, via: www.parlementairemonitor.nl
- Blog Independer, Wist je dat schade door een natuurramp niet verzekerd is, 5 juni 2018
- <https://www.knmi.nl/kennis-en-datacentrum/uitleg/zeespiegelstijging>

HOOG (VER)RAAD TIJDENS DE TWEEDE WERELDOORLOG?

DOOR: MAAIKE ZUURMOND

Mark Rutte noemde de Coronacrisis na de Tweede Wereldoorlog, de grootste humanitaire ramp die we de afgelopen eeuw hebben meegemaakt. Waar we nu een democratische regering hebben die op deze crisis kan reageren, was dat 75-80 jaar geleden heel anders. De Nederlandse regering was naar Engeland gevlucht en rijkscommissaris Seyss-Inquart kreeg de bevoegdheid om nieuwe wetten te maken. De Nederlandse rechtspraak veranderde. Hoe zag dat eruit?

Na de Tweede Wereldoorlog kwam er een berg aan kritiek over de Nederlandse rechtspraak en voornamelijk de Hoge Raad heen. Sommige mensen noemden ze zelfs collaborateurs.⁽¹⁾ Ze kregen het verwijt niet genoeg afstand te hebben genomen van de Duitse maatregelen en te veel te hebben geduld. Mr. Ras, destijds Amsterdamse rechtenstudent, later president van de Hoge Raad, geeft in een interview aan zich te hebben afgevraagd of de toenmalige Raadsleden nog wel in contact met de samenleving stonden.⁽²⁾ Wat was precies de kritiek en wat heeft de Hoge Raad gedaan om zich zoveel woede op de hals te halen?

De voornaamste kritiek gaat over het gebrek aan protest en het gemak waarmee ze het Nederlandse recht aan de kant lieten schuiven. Net als alle ambtenaren moesten ook de raadsheren van de Hoge Raad in 1940 de Ariërverklaring tekenen om hun baan te behouden. De Ariërverklaring was een formulier dat ambtenaren moesten invullen waarin ze verklaarden dat ze niet joods waren en ook geen joodse ouders of grootouders hadden.⁽³⁾ Alle raadsheren behalve de toenmalige joodse president van de Hoge Raad, tekenden deze verklaring. Dit was een moment waarop raadsleden principieel stelling hadden kunnen nemen. Desondanks hebben ze, net als bijna alle andere Nederlandse ambtenaren, de verk-

laring getekend. Uiteindelijk hebben in heel Nederland maar tientallen mensen deze verklaring niet getekend.⁽⁴⁾ Voor de Hoge Raad was dit extra bijzonder, omdat hun toenmalige president, Lodewijk Ernst Visser, ook joods was.⁽⁵⁾ Hij werd ontslagen en vervangen door een pro-Duitse president.

Een tweede kritiekpunt betreft het toetsingsarrest van 1942 (HR 12 januari 1942, NJ 1942/271). Dit arrest hield in feite in dat het toetsingsverbod vastgelegd in de grondwet ook op alle decreten van de Duitsers van toepassing was en op het Landoorlogrecht 1907. Dit geeft aan dat de raadsleden stonden voor een sterke invulling van het beginsel van *Trias politica*.⁽⁶⁾ Dit gaf echter ruim baan aan de Duitsers om nieuwe wetten te vervaardigen die niet altijd overeenkwamen met basisbeginselen van het Nederlandse recht. Zo werd de vrijheid van de pers aan banden gelegd en werden ook alle politieke partijen anders dan de NSB verboden en met dit arrest gaf de Hoge Raad hiermee feitelijk de Duitsers de vrije hand om dit soort maatregelen af te kondigen.⁽⁷⁾

Nu zou je je kunnen afvragen hoeveel het wijzen van een ander arrest door de Hoge Raad de Duitsers had beïnvloed, maar hiermee konden ze wel een legitimatie halen in de Nederlandse rechtspraak. President Geert Corstens zei in 2011 bij het verschi-

jnen van een boek over de Hoge Raad in de jaren 1930 – 1950: “De Hoge Raad heeft niet de bescherming kunnen bieden, niet de inspirerende standvastigheid getoond, die de Nederlandse bevolking verwachtte. Als we terugkijken, kunnen we slechts diep bedroefd en bevangen door spijt raken over hoe het destijds verkeerd is gegaan.” (8)

Kijkend naar de kritiek die er achteraf kwam had de Hoge Raad dus anders moeten handelen, ze hadden voet bij stuk moeten houden en naast de trias politica ook andere kernwaarden van het Nederlandse recht moeten beschermen. Op zo'n moment achteraf terugblikkend al bijna 75 jaar na de Tweede Wereldoorlog vraag ik me wel eens af wat ik zou hebben gedaan? Zou ik de kritiek durven leveren, zou ik tegen de bezetter in durven gaan, zou ik wat achteraf gezien het juiste bleek te zijn hebben gedaan? En eerlijk gezegd weet ik het niet, ik hoop het. Dit jaar vieren we op 5 mei dat we 75 jaar

in vrijheid leven. Dit hebben wij te danken aan de mensen die 80 jaar geleden de stap durfden te nemen, die durfden te gaan staan voor wat zij geloofden wat goed was.

Bronnen:

- De Hoge Raad en Tweede wereldoorlog, Mr Corstens 18 november 2011, via: www.rechtspraak.nl
- De Hoge Raad en Tweede wereldoorlog, Mr Corstens 18 november 2011, via: www.rechtspraak.nl
- J. Presser, Ondergang De vervolging en verdelging van het Nederlandse jodendom 1940-1945, J. Presser, 1965 via: www.dbnl.org
- J. Presser, Ondergang De vervolging en verdelging van het Nederlandse jodendom 1940-1945, J. Presser, 1965 via: www.dbnl.org
- 'Hoge Raad faalde als hoeder van rechtvaardigheid', Historiek, 18 november 2011, via: historiek.net
- De Hoge Raad en de Tweede Wereldoorlog, Geert Corstens 25 november 2011, via: https://www.navigator.nl/document/id569f5d4416b-9405cb322b741f86a2092?ctx=WKNL_CSL_85
- NSB via: www.tweedewereldoorlog.nl
- Geschiedenis van de Hoge Raad, Rechtspraak, via www.rechtspraak.nl

ETEN BIJ...ESRA BEELEN

DOOR: NICK DE HEK

Een échte 'eten-bij'-rubriek kan natuurlijk nog steeds niet in deze gekke tijden. Maar in plaats van Skype zoals vorige editie, besloten we deze keer om een Siri te interviewen tijdens een zonnige anderhalve-meter picknick! Met een tas vol sapjes, cake en ander lekkers kwam ik met Esra uit jaar 2017 aan bij Park Lepelenburg. Maar helaas, net toen we wilden beginnen met het interview werd het park ontruimd vanwege de drukte.. en daarom heeft dit interview toch via FaceTime plaatsgevonden. Maar gelukkig was het ook over de telefoon erg gezellig!

Stel jezelf even voor:

Ik ben Esra Beelen, sinds twee weken 21 jaar en derdejaars. Ik zit bij Sirius in de Externe Commissie en daarnaast ben ik vrijwilliger bij de Rechtswinkel.

Dus je bent net jarig geweest. Hoe was het om jarig te zijn tijdens quarantaine?

Gek, maar uiteindelijk best wel leuk. Je verwacht dat het een saaie dag wordt waar je alleen maar met familie bent, maar dan gebeuren er uiteindelijk toch allemaal kleine dingetjes en voelde ik me alsnog heel erg jarig. Ik kreeg ook allemaal leuke kaartjes van mijn vrienden uit Utrecht, dus dat was ook hartstikke lief.

Hoe kom je verder quarantainetijd door?

Hardlopen, en net zoals iedereen heb in de eerste week een bananenbrood gebakken, maar dat heb ik ook vrij snel weer opgegeven. Ook speel ik bordspelletjes met mijn familie en wandel ik veel met mijn hond. En ik breng met de auto eten rond bij familie in

de buurt die nu niet naar buiten mogen.

Wat ga je als eerste doen als corona voorbij is?

Uit eten, en vooral met heel veel mensen samen, zodat iedereen gezellig weer met elkaar is. Lekker eten en wijntjes op het terras, zonder anderhalve meter afstand haha!

Wat is tot nu toe je leukste Sirius herinnering?

Dit gaat cheesy klinken maar dat zijn er echt heel veel! Maar ik vind Summertime in het algemeen altijd heel erg leuk.

Heb je nog kijktips voor tijdens het thuis zitten?

Ik ga alle Pirates of the Caribbean films kijken als marathon op Disney+, en the Innocence Files op Netflix is ook een goede serie. Het is een docuserie over mensen die onterecht veroordeeld zijn of vast hebben gezeten in Amerika.

Wie zou je willen bedanken in deze corona tijd?

Ik zou de NOS willen bedanken voor hun duidelijke en goede berichtgeving. Ze zijn elke keer lekker straight to the point, en het is fijn dat je een medium hebt dat gewoon verslag geeft zoals het is, zodat je weet waar je aan toe bent zonder dat het heel erg opgeblazen wordt. En natuurlijk ook alle mensen in de zorg die zo hard aan het werk zijn, dat is echt heel indrukwekkend.

Wat zijn jouw plannen voor na je studie?

Ik wil in ieder geval de advocatuur in, maar ik weet nog niet precies welke richting. ik denk wel iets privaatrechtelijks. Eerst maar eens afstuderen, haha.

Wie staat er op dit moment bovenaan in jouw playlist?

Fine Line, het nieuwe album van Harry Styles. Ik ben die-hard fan van hem.

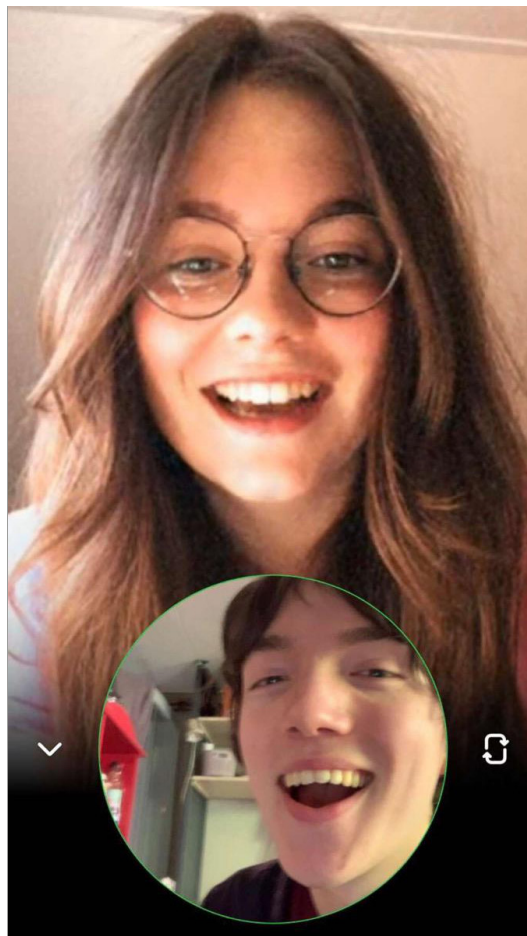
Wat mis je het meest aan Utrecht en wat helemaal niet?

Het meest mis ik het bruisende, dat er altijd wat te doen is en dat er altijd wat gebeurt. En mijn eigen huis in Utrecht mis ik ook. Maar

daar wordt nu geschilderd, dus ik kon daar momenteel toch niet in, dus wat dat betreft is de timing op zich wel chill. Maar voor nu is het ook nog wel even prima met mijn ouders. De afwas mis ik niet, want bij mijn ouders heb ik gelukkig een vaatwasmachine. Hoewel ik het niet heel erg vind om de vaat te doen, maar ik mis het niet.

Wie zou je ooit nog wel eens willen ontmoeten?

Ik zou Mark Rutte wel eens willen ontmoeten, ik zou wel willen weten hoe het is om Minister-President te zijn en wat hij daar van vindt en wat hij het leukst vindt aan zijn werk.

QUARANTAINETIPS VAN DE REDACTIE

DOOR: NICK DE HEK

De coronacrisis duurt inmiddels al een aantal weken en het lijkt wel jaren geleden sinds je voor het laatst in de studieruimte bent geweest, een broodje Carlo hebt gekocht of überhaupt een werkgroep hebt bijgewoond. Of je nou bij je ouders bent of in je kamer in Utrecht zit, het kan nog steeds best even wennen zijn om de hele dag binnen te zitten alles vanuit huis te moeten doen. Daarom geeft de Oprechtredactie hier jou de beste tips om de quarantaine door te komen!

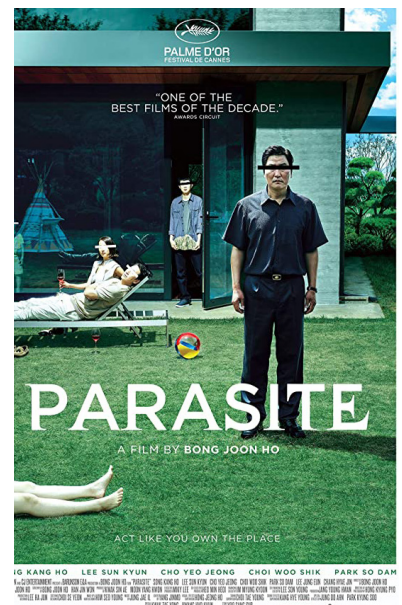
KIJKTIPS

Maaïke: Legally Blonde, door deze film wilde ik eigenlijk naar Harvard.

Bente: Love Wedding Repeat is een heerlijke Britse comedy. En ik raad de Twaalf aan, een Belgische serie over 12 mensen die zijn opgeroepen om als volksjury in een moordzaak te oordelen.

Arjan: Interstellar, of een andere film van Christopher Nolan. Gegarandeerd succes.

Nick: Voor wie hem nog niet gezien heeft, Parasite is een absolute aanrader!

Filmposter Parasite, CJ Entertainment

HET IS OORLOG MAAR NIEMAND DIE HET ZIET

Boek Het is oorlog maar niemand die het ziet, Huib Modderkolk

LEESTIPS

Arjan: 'Het is oorlog, maar niemand die het ziet'. Erg interessant als je meer wilt weten over de werkzaamheden van de AIVD!

Luca: Alle Game of Thrones boeken! Het boek wordt oorspronkelijk in het genre 'high fantasy' neergezet, maar eigenlijk is het een mix van letterlijk alle hoofdgenres: fantasy, avontuur, romantiek, dystopia, mysterie, etc. En het zijn lekker dikke boeken, dus hier kom je de quarantaine wel mee door!

Maaïke: Selma, van Carolijn Visser.

LUISTERTIPS

Bente: De playlist 'Happy Hits!' op Spotify en voor tijdens het studeren de livestream van lofi hip hop radio op YouTube.

Sam: De muziek van Angèle.

Maaïke: Het album Everyday Life van Coldplay.

PODCASTTIPS

Bente: Man, man, man de podcast.

Sam: AboutLaw!

Arjan: Bestek - de Aanbestedingspodcast. Juridische relevantie tijdens de thuisstudie. Leuk feitje: de podcast wordt gemaakt door Sirius-docent en oud-praeses Willem Janssen!

ABOUTLAW

Podcast AboutLaw, Bob Rietjens en Ghazaleh Dabiran

KOOKTIPS

Bente: Pasta alla Norma, een heel lekkere pasta met aubergine, tomatensaus en ricotta.

Luca: Pannekoeken vindt bijna iedereen lekker en het is ook nog eens snel klaar te maken.

Nick: Kook geheel volgens cliché Pasta Pesto, maar dan zelfgemaakt: olijfolie, knoflook, zout, peper, pijnboompitten, basilicum en parmezaanse kaas (ook vegan te verkrijgen trouwens), in de keukenmachine of staafmixer en je hebt in een handomdraai lekkere verse pesto!

QUARANTAINETIPS VAN DE REDACTIE

THUISSTUDIETIPS

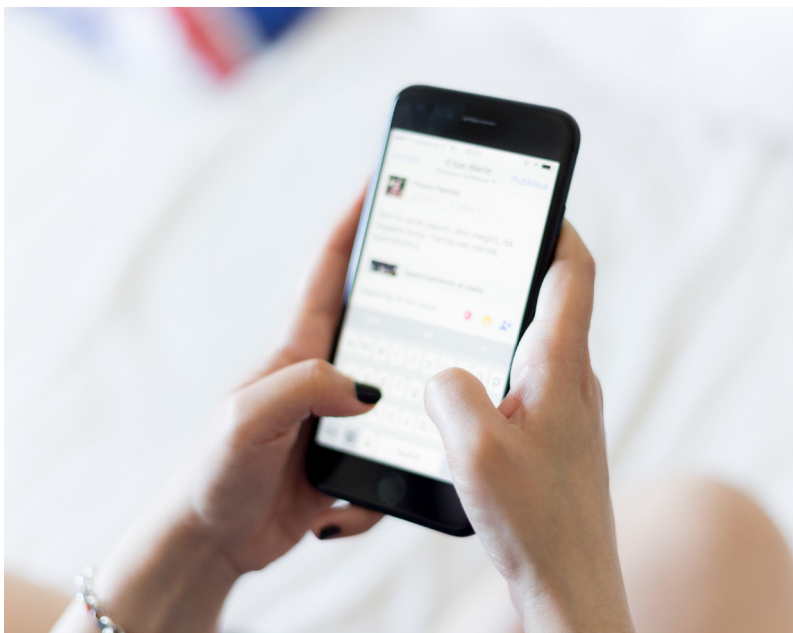
Arjan: Werk opgeruimd en zorg voor een goede planning.

Luca: Stel van tevoren in hoeveel je op een dag gaat studeren, en houd je daar ook aan. Bedenk niet op de dag zelf wat je gaat doen zonder te bedenken hoe lang je daar mee bezig gaat zijn, dat gaat bij mij namelijk vaak mis.

Sam: Leg de lat liever te laag dan te hoog. Als je je planning makkelijk haalt, ben je eerder geneigd om de motivatie die dat geeft om te zetten in meer doen dan dat je eigen torenhoge eisen je daadwerkelijk inspireren om hard te werken.

Nick: Als je met iemand samen bent in quarantaine bijvoorbeeld je ouders of je vriend(in), ga dan samen aan de slag voor een bepaald aantal uur, zodat je elkaar kunt motiveren.

SIRIUS-HEIMWEE TIPS

Luca: Blijf contact houden met elkaar, op welke manier dan ook!

Arjan: Ga naar de HEMA, haal wat fotolijstjes en verrijk je bureau met foto's van je leukste Sirius-herinneringen. Zo voel je je toch een ware Sirii tijdens de quarantaine.

Bente: Lees de Oprecht!

SIRIUS PUZZEL

AANWIJZINGEN

BESTUUR

BIERCANTUS

EXCURSIE

INTROKAMP

JANSKERKHOF

PANDJE

PLAYGROUND

PLEITEN

SIRIUS

SYMPOSIUM

UTRECHT

XV

SIRIUS
OPRECHT